

Vi vill ha sex, vi vill ha sex timmars arbetsdag!

-En diskursanalys av debatten om sex timmars arbetsdag i svenska dagstidningar mellan 2010-2017

Författare: Samuel Cowburn

SANNM03

VT-17

Handledare: Tova Höjdestrand

Avdelningen för socialantropologi, Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Abstract

Syftet med studien är att undersöka debatten om sex timmars arbetsdag mellan 2010-2017. Genom att använda diskursanalys undersöker jag hur debatten ser ut idag genom att analysera debattartiklar i svenska dagstidningar för att försöka förstå varför ingen vidare utveckling har skett vad det gäller arbetstidsförkortning i Sverige sedan 1973. Bourdieus teori om det politiska fältet erbjuder ett analytiskt ramverk för det som framkommer i analysen. David Graebers värdeteori utvecklar hur vi ser på och värderar arbete. Deltagarna i debatten är framförallt politiker. I studien framkom det att sidorna i debatten pratar om olika saker. För motståndarna tycks målsättningen ha varit att diskutera deras egen arbetsmarknads policy, arbetslinjen. Sidornas arbetssyn tycks båda utgå från arbete som en självklarhet och att arbete har ett eget värde. Men skiljer sig i bemärkelsen hur arbete definieras. Vidare är utrymmet för diskussion om arbetstid i det politiska fältet litet och det som tycks avvika från tanken om att arbete har ett värde i sig utesluts och förlöjligas. Detta menar jag är ett hinder för debatten. Det har visat sig att vad man kan och inte kan säga i relation till arbetstid skiljer sig åt beroende på vilket fält aktören befinner sig i.

Nyckelord: Socialantropologi - sex timmars arbetsdag – debatt – arbetslinjen - diskursanalys

Innehåll

1. Introduktion	4
1.2 Tidigare forskning	4
2. Teoretiska ramverk.....	7
2.1 Diskurs	7
2.3 Graeber och en teori om värde	10
2.4 Funktionell Dumhet.....	13
2.5 En neoliberal tid	14
3. Metod	14
3.1 Diskurs som metod.....	15
3.2 Etik	16
4. Arbetstidsförkortning, arbetslinjen och Statens offentliga utredningar	17
4.2 Statens offentliga utredningar	19
4.1 Arbetslinjen – den heliga kon inom svensk arbetsmarknadspolitik	21
5.1 Debattdeltagarna.....	23
5.3 Vad skrivs?	24
5.4 Ledighetslinjen mot arbetslinjen	24
5.5 Hur mycket kostar ett gott liv?	28
5.6 Sammanfattning	33
6. Positioner, Retorik och Dumhet	35
6.1 För-sidan.....	35
6.2 Mot-sidan	36
6.3 Retoriska Strategier	41
6.4 Dumhet för att upprätthålla systemet	45
6.5 Sammanfattning	47
8. Den politiska dygden.....	48
9. Utanför det politiska fältet.....	51
9.1 Puritaner och praktiker	52
10. Sammanfattning och slutsatser	57
10.1 Egna reflektioner och tankar kring vidare forskning.....	61
Litteraturlista	64

1. Introduktion

Debatten om arbetstidsförkortning, arbetstid och närmare bestämt sex timmars arbetsdag har pågått sedan mitten av 1970-talet. Sex timmars arbetsdag sågs som nästa stora steg i förkortningen av arbetstiden efter att 40-timmarsveckan införts för alla några år tidigare. Men debatt är i stort sett allt som hänt på med arbetstidsförkortning sedan dess. Vissa förändringar har skett i enskilda branscher till följd av förhandling mellan fack och arbetsgivare. Men den stora allmänna arbetstidsförkortningen har ännu inte uppnåtts trots att nästan 50 år har gått sedan idén började diskuteras. Denna masteruppsats i socialantropologi kommer att behandla debatten om sex timmars arbetsdag i Sverige mellan 2010 och 2017. Jag kom i kontakt med konceptet om sex timmars arbetsdag genom nyhetsartiklar och blev väldigt nyfiken på varför detta inte har implementerats när det har diskuterats ända sedan 1970-talet. Vidare blev ämnet också intressant som en uppsats i socialantropologi på grund av vad som debatteras, olika syner på arbete, tid och fritid och vad som är viktigt för oss som samhälle. Nedkortningarna i arbetstid genom kortare dagar, veckor och fler semesterveckor utvecklade sig stadigt under 1900-talet i Sverige. Mitt arbete ser jag som ytterligare ett bidrag till samhällsdebatten och forskningen som bedrivs runt arbetstidsförkortning och synen på arbete. Förhoppningsvis kan min uppsats även bringa klarhet i varför sex timmars arbetsdag bara är något som diskuteras och inte implementeras i någon större skala.

Mina frågeställningar baserat på vad jag ämnar uppnå är således: Vilka deltar i debatten om sex timmars arbetsdag? Vad pratar dem om i debatten? Vilka syner på arbete kan identifieras i debatten? Vilka hinder, om några, finns i debatten?

Med dessa frågor ämnar jag försöka bringa klarhet i dels varför det inte har skett någon generell arbetstidsförkortning sedan 1973, dels försöka förstå hur arbete konstrueras då det direkt är kopplat till arbetstid samt om det finns några hinder i debatten då reformen just har diskuterats så pass länge utan att något särskilt verkar ha hänt.

1.2 Tidigare forskning

Forskningen om sex timmars arbetsdag och arbetstidsförkortning är utbredd. Studier om sex timmars arbetsdag utifrån ett socialantropologiskt perspektiv är dessvärre inte alls utbredd och i mina eftersökningar har jag inte funnit någon. Jag har därför sökt mig utanför min disciplin och sökt ganska generellt för att se vilka typer av undersökningar och studier som har gjorts

om ämnet. Utöver den forskning jag tar upp här finns det en myriad av rapporter kring olika försök som genomförts. Dessa fokuserar generellt mer på effekterna av sex timmars arbetsdag. Av den anledningen nämner jag inte den typen av studier här då mitt forskningsfokus är på diskursen om sex timmars arbetsdag. Jag återkommer till dessa under avsnitt 7 där jag bland annat går igenom de statliga utredningar (SOU) som berört ämnet.

Sociologen Monica Wendel skriver i sin bok *Kontroversen om arbetstidsförkortning* (2002) om tre försök med arbetstidsförkortning i Malmö kommun. Syftet med hennes studie är att dels redovisa den samhälleliga debatten om arbetstidsförkortning och dels arbetstagarnas upplevelser av sina arbeten och arbetsförhållanden och av sitt projekt (Wendel, 2002: 8).

Den huvudsakliga delen av Wendels forskning behandlar ett projekt med tre försök med arbetstidsförkortning som initierats av Malmö stad. Verksamheterna som undersöktes var Pilängens förskola, Malmö stads televäxel och Tuppens servicecentra. Målet med projekten var att se hur arbetstidsförkortning påverkade verksamheterna och särskilt intresse lades vid effektivitet, kvalitet och arbetsmiljö (ibid: 20). Wendel följde försöken med arbetstidsförkortning med hjälp av totalt 193 enkäter som delades ut vid olika tillfällen och 62 intervjuer av olika slag.

Wendel sammanfattar resultaten av sin studie i fem punkter. Angående det hon kallar för kontroversen om arbetstidsförkortning menar hon att det skett en förskjutning från den ideologiskt grundade generella arbetsförkortningen till mer av ett kompromissförslag.

Resultatet av hennes intervjuer och enkäter till försöksverksamheterna sammanfattas i övriga fyra punkter och delar av detta återkommer jag till senare. (Wendel, 2002: 58-59).

Roland Paulsen har i två böcker berört arbetstidsförkortning på olika sätt. Först i boken *Arbetsamhället – hur arbetet överlevde teknologin* (2010) där Paulsen undersöker vår syn på arbete och vidare den situation vi ser idag. Det jag har tagit del av främst här är hans redogörelse av arbetslinjer i Sverige under 1900-talet då arbetslinjen visat sig vara ett fenomen som behövt mycket utrymme. Vidare berör Paulsen arbetstid i boken *Empty labor: idleness and workplace resistance* (2014) där han undersöker faktumet att vi spenderar åtta timmar på våra arbetsplatser men arbetar i genomsnitt bara sex av dessa timmar. Ingen av Paulsens böcker avhandlar sex timmars arbetsdag direkt men de är fortfarande relevanta ur

tidigare forsknings synpunkt. Båda Paulsens böcker beror till stor del arbetstid och en samhällelig inställning till det, både politiskt och folkligt motstånd till det.

Christer Sanne och Tommy Isidorsson ger i sina respektive böcker, *Arbetets tid* (1995) och *Striden om tiden* (2001), en bakgrund och historia över arbetstidsförkortning i Sverige.

Böckerna behandlar endast en historisk aspekt och ger dessvärre inte mer ljus än så. Båda verken är skrivna för en tid sedan och är därmed inte nödvändigtvis aktuella för vad som sägs specifikt i dagens debatt, 2010–2017. Jag har därför använt dessa böcker just för att beskriva historien bakom arbetstidsförkortning i Sverige för att sätta dagens debatt i någon form av kontext, belysa de förändringar som skett tidigare på området samt för att förstå vad, rent praktiskt, som hände efter att 40-timmarsveckan introducerades.

2. Teoretiska ramverk

I detta avsnitt redogör jag för den analytiska verktygslåda som jag har använt i analysen av mitt insamlade material.

2.1 Diskurs

Det finns en rad olika definitioner och därmed en rad olika teorier och metodologier för hur man kan genomföra en diskursanalys. Jag valde Foucault då hans definition av diskurs är mer flexibel och inte lika inrutad som andra diskursteorier kan vara. Detta gav mig mer utrymme att utforska det material jag samlat in. Foucault definierar diskurs som ”a group of statements in so far as they belong to the same discursive formation” (Foucault, 1972: 117). Den lägsta nivån i Foucaults diskursanalys är utsagor (fr. énoncé, eng. statements). Utsagor är något vagt definierat av Foucault som menar att begreppet bör ses som en funktion som får strukturer och enheter i språket att träda fram (ibid: 121). En diskursiv formation är samlingar av utsagor som på olika sätt kopplas samman exempelvis genom regelbundenheter (ibid:). Det är alltså genom att studera utsagors regelbundenhet som diskursiva formationer går att urskilja. Diskurs är alltså enligt Foucault samlade uttryck, utsagor, som tillhör samma diskursiva formation. Jag har tolkat utsagor som indikationer på diskurs. Med det menar jag att återkommande uttryckssätt, särskilda formuleringar eller ord tillsammans utgör diskurser. Återkommande uttryck som framstår som gemensamma för en grupp, exempelvis olika sätt att beskriva sex timmars arbetsdag.

Diskursanalysen ger mig möjlighet att se mönster i hur ett fenomen diskuteras i en särskild kontext. Den teoretiska utgångspunkten med utsaga som lägsta analytiska nivå ger mig ett sätt att identifiera och följa liknande sätt att tala om sex timmars arbetsdag samt andra viktiga uttryck som är återkommande i samband med sex timmars arbetsdag.

2.2 Bourdieu och det politiska fältet

Pierre Bourdieu menar att den sociala världen är uppbyggd av olika fält med sociala positioner. Det fält som gjorde mitt material förståeligt var det politiska fältet vilket Bourdieu utvecklar i *Language and Symbolic Power* (1991). Det politiska fältet kan förstås som det område där politik bedrivs. Bourdieu menar att det politiska fältet ska förstås som ett fält av krafter och kamp. Krafter innebär i det här sammanhanget politiska partier och professionella politiker. Vidare är det politiska fältet ett fält av kamp att transformera relationen av krafter

som finns i det politiska fältet. Att transformera relationen av krafter innebär i det här fallet att det en kamp mellan politiska professionella om att föra fram sin egen vision av hur den sociala världen bör se ut, det vill säga en kamp om vilket partis politik som är mest eftersträvansvärd för dem som röstar. Det politiska fältet är beroende av relationen mellan de som representeras och dem som representerar och vidare vilken relation som representanterna har med sina respektive organisationer (Bourdieu, 1991: 171). Det Bourdieu syftar på här är att det politiska fältet inte är en makt i sig. Det är hela tiden beroende på hur relationen mellan icke-politiker och politiker ser ut och slutligen politikernas relation till sitt parti. Detta beroende på relationen mellan icke-politiker och politiker kommer av att politiker är beroende av folkets röster för att uppnå makt vilket jag återkommer till nedan.

Politiska produkter skapas enligt Bourdieu i det politiska fältet. Dessa skapas genom politiska agents konkurrens med varandra och erbjuds sedan till samhällets medborgare som politiska produkter (ibid: 172). Med politiska produkter syftar Bourdieu i min tolkning bland annat på politiska idéer eller policy exempelvis sex timmars arbetsdag. Dessa politiska produkter, oavsett i vilken form de tar sig uttryck, är enligt Bourdieu sätt att se på och uttrycka den sociala världen (ibid). De representerar alltså olika världsbilder och uppfattningar om samhället och hur saker och ting bör vara. En del av det politiska fältet menar jag är debattartiklar där bland annat dessa politiska produkter lanseras.

Vad som kan vara en politisk produkt samt vem som får och inte får delta i skapandet av dessa avgörs av hur det politiska fältet ser ut vid en viss tidpunkt. Vilka politiska produkter som är dominerande vid en viss tidpunkt avgörs av vilka instrument som är tillgängliga för en grupp för att se på och uttrycka den sociala världen. Alltså den eller de grupper som har tillgång till de instrument som ger mest spridning av sina politiska produkter gör sina politiska produkter till de dominerande i samhället. Vad Bourdieu syftar på med instrument här är i texten något otydligt då han använder ordet i olika sammanhang. I detta sammanhang tolkar jag det som att instrument innebär ting eller attribut som gör att du som politiker kan sprida din produkt, det vill säga rätt språk, framtoning och en förståelse för vad som är gångbart politiskt etc. Detta avgör också hur spridningen av åsikter är i ett samhälle vid en viss punkt i tiden (ibid: 172-173). Produktion av politiskt gångbara produkter är enligt Bourdieu endast tillgängligt för dem han kallar för de professionella, "*the monopoly of the professionals*" (ibid: 173). Dessa professionella som har ett monopol på skapandet av politiska produkter är de politiker som deltar i det Bourdieu kallar det politiska spelet där det politiska fältet är

spelplan. För att framgångsrikt träda in i det politiska fältet och delta i det politiska spelet krävs det en särskild kompetens, ett politiskt habitus. I detta habitus ingår det enligt Bourdieu en slags lärlingstid där man lär sig särskilda kunskaper som behövs så som teorier, problem, historiska traditioner och ekonomiska kunskap. Det krävs också ett särskilt språk, politisk retorik som exempelvis skiljer sig om man som professionell pratar med icke-professionella eller debatterar med andra professionella (ibid: 176). Det ingår även en förmåga att enligt Bourdieu förstå vilka ståndpunkter som är möjliga att inta vid en given tid i det politiska fältet. Ståndpunkter innebär ställningstaganden i olika politiska frågor i det politiska fältet (ibid: 177). Rätt ståndpunkt för en viss professionell är inte rätt för en annan. Det beror helt på partiets och gruppens intressen (ibid: 184). Att veta vilken ståndpunkt som är möjlig och framförallt att förstå vad som möjliggör just den ståndpunkten är ger professionella möjligheten att välja en passande ståndpunkt. En ståndpunkt som inte står i motsats till det egna partiets intressen, och som inte ockuperas av motståndarna i det politiska fältet (ibid: 179).

Bourdieu utvecklar hur professionella i det politiska spelet kämpar mot varandra för att antingen bevara eller transformera hur vi ser på och uttrycker den sociala världen. Detta är en kamp om symbolisk makt för att få folk att se och tro på just deras vision om den sociala världen samtidigt som det är en kamp om makten över offentlig makt och politiska resurser så som polisen, lagar, statens finanser etc. Offentlig makt innebär i det här fallet makten som kommer av offentlig administration och symbolisk makt kan förstås som makt över hur den sociala världen ska porträtteras. De viktigaste deltagarna i det här spelet om makt är de politiska partierna. Politiska partier som Bourdieu menar är organisationer som är särskilt adapterade till att delta i den här kampen. De deltar i kampen genom att på ett bestående sätt mobilisera flest agenter med samma vision av den sociala världen. För att bibehålla mobiliseringen måste partiet utveckla och påbörja en vision av den sociala världen som faktiskt ger det stöd från så många agenter som möjligt. Partiet måste också enligt Bourdieu vinna positioner som tillåter partiet att utöva makt över dem som i första hand gett dem makten, det vill säga de som röstat fram partiet. Den poäng som Bourdieu gör här är att produktionen av idéer alltid är underställd maktens logik, mängden följeslagare, och i förläningen hur beroende politiker är av relationen till dem som röstar för dem (ibid: 181).

Detta kräver också av de professionella att de har förmågan att manipulera idéer och grupper genom olika typer av retorik (ibid: 182). Genom att manipulera idéer och få stöd från en så

stor grupp som möjligt uppnår de alltså makt. Mer exakt än så diskuterar dock inte Bourdieu själva manipulandet vilket torde kunna bero på att det kan ske på många olika sätt och se väldigt olika ut beroende på kontext, det vill säga vilken idé eller vilken grupp.

Den sista delen av Bourdieus resonemang om det politiska fältet som jag vill lyfta fram berör ett partis kärna eller dess dygd (eng. virtue) som han uttrycker det (ibid: 189). Dygden innebär idéer som uppfattas av partiet självt och partiets anhängare som grundläggande för partiets identitet. På grund av att produktionen av idéer står under maktens logik vilket är ekvivalent med att lyckas samla störst skara anhängare kan det uppstå schismer i ett parti om vilken politisk idé som ger mest anhängare. Schismer om att behålla dessa grundläggande idéer eller inte. Den ena gruppen, den Bourdieu kallar för puritaner (eng. the puritans) strävar efter det som anses vara kärnan i ett parti och vill inte under några omständigheter överge detta. Bourdieu menar att puritanerna riskerar utesluta sig själva från det politiska spelet om de håller sig till en sådan puritansk politisk linje. Den andra gruppen Bourdieu lyfter fram är de som vill förändra partiet. De vill förändra partiet för att på så sätt locka till sig anhängare från motståndare, det vill säga andra partier. För att göra detta drar sig inte den här gruppen för att ändra eller överge idéer i sitt politiska program. Detta för att bredda sin bas av politiska anhängare (ibid).

Fältet som teori har jag sett som ett teoretiskt ramverk. Ett ramverk sätter diskursen om sex timmars arbetsdag i ett större sammanhang. Det politiska fältet och fält generellt ger mer specifikt ett antal analytiska verktyg som översätter materialet. Att förstå politiska idéer som sex timmars arbetsdag och arbetslinjen som produkter som lanseras i relation till varandra tydliggör varför diskursen ser ut på ett särskilt sätt. Att det endast är vissa personer som får eller kan lansera politiska produkter, det vill säga de professionella, bidrar till att förklara varför endast vissa deltar i debatten samt vilka regler dessa spelar efter i det politiska spelet. Det ger även en teoretisk förståelse av hur politiker som tillhör samma parti kan ha, i olika sammanhang, motsägelsefulla åsikter på grund av hur politiska fält ser ut.

2.3 Graeber och en teori om värde

Värde (eng. value) är något som har varit av intresse för antropologin sedan länge. En av de antropologer som intresserat sig för begreppet är David Graeber. Graeber utvecklar begreppet eller snarare begreppen value och values i bland annat en artikel från 2013 med titeln *It is value that brings universes into being*. Utan värde menar Graeber att sociala världar endast är

en samling av människor och saker. Han menar att värde är viktigt för att se på sociala världar som projekt av ömsesidigt skapande, som något som vi kollektivt skapar och återskapar. (Graeber, 2013: 222). Graeber utvecklar i texten det han kallar för Chicago value theory (ibid: 223).

Graeber menar att skillnaden mellan värde och värden (eng. value och values) kommer av att vissa typer av arbete ses som att de skapar värde och andra inte. Exempelvis fabriksarbete eller bilförsäljning jämfört med arbete i hemmet eller barnuppfostran. I den första kategorin pratar vi om värde för att arbetet är kommodifierat. I den senare kategorin pratar vi om värden eller värderingar just för att den typen av arbete inte ses som att skapa ett verkligt värde (ibid: 224). Pengar gör att vi kan göra den här både språkliga och tankemässiga skillnaden mellan värde och värden. Pengar, och därmed värde, som kan jämföras med varandra och värden som ses som unika och svåra att jämföra med varandra och vidare än svårare att värdera i monetära termer (ibid).

Värde är enligt Graeber sättet som vårt arbete blir verkligt i någon social erkänd form, både vad det gäller materiellt värde och symboliskt värde. Vidare vilken form detta tar sig uttryck i gör stor skillnad enligt författaren (ibid: 225). Om värdet av handlingen exempelvis tar sig uttryck i pengar så är det enligt Graeber ett relativt jämförbart värde. Om det istället tar sig uttryck i ett diplom eller en unik klenod så har dessa väldigt olika egenskaper (ibid). Därmed kan värde jämföras på olika sätt exempelvis i mängd som med pengar eller att de ses som unika som i fallet med klenoder. Oavsett hur man jämför dessa så menar Graeber att de har en sak gemensamt. Att objektet, det vill säga det som är värt något, generera den kraft som objektet besitter. Det vill säga pengar genererar värde och likaså en klenod eller känsla genererar den kraft som är inneboende i den. Ett exempel som Graeber använder för att visa vad han faktiskt menar här är obetalt hemarbete. Detta arbete erkänns enligt författaren oftast som kärlek, det vill säga arbetet utförs på grund av kärlek för sin familj och vidare för att det ger utföraren möjlighet att ta till sig den symboliska kraften när arbetet är utfört. Det vill säga en mor som utför obetalt arbete hemma kan inför andra säga att hon är kärleksfull eller omhändertagande. Alltså förkroppsligar objekt värdet av vissa typer av aktiviteter/arbete (ibid: 226). Objekt kan i det här sammanhanget vara många olika saker som hushållsarbete, en tapperhetsmedalj eller fabriksarbete. Alla dessa ting förkroppsligar värdet som är inneboende i det.

Vilket värde vi lägger i dessa olika objekt beror på hur värde realiseras. Enligt Graeber är värde alltid socialt i sin natur. Det är alltid en jämförelse och kan endast bli realiserat i andras ögon, beroende på vem man som individ lyssnar på eller inte lyssnar på. Alltså beroende på vem du identifierar dig med avgör också vad som är värdefullt för dig. Samhället som i den här bemärkelsen är den arena där värde realiseras existerar till stor del i aktörernas sinnen, något som är värdefullt för den ene är det inte för den andre. På grund av det blir det högsta politiska målet eller snarare uppgiften att försöka förstå och arbeta med hur dessa arenor och värden relaterar till varandra. Det vill säga att på olika sätt påverka hur värdet realiseras (ibid). I ett samhälle som innehåller flera arenor för realiserandet av värde följer det också en tävling om att etablera just dess livsstil och världssyn som den dominanta och det mest legitima värdet (ibid: 227–228). Till följd av tävlingen menar Graeber att det högsta politiska målet är att definiera hur olika typer av värde relaterar till varandra. I det här sammanhanget innebär relationen mellan värde och värden hur de dominerar eller utesluter varandra det vill säga vilket värde som är mest värt (ibid: 228). Exempelvis hur man på politisk väg försöker definiera vad som är mer värdefullt än något annat.

I dessa olika arenor finns det enligt Graeber en idé om vad människor är, vad vi vill och vidare något om vår värld. I mer komplexa samhällen där det finns multipla arenor rör sig aktörer relativt fritt mellan dessa olika arenor utan att känna någon större känsla av motsägelse. Detta är möjligt för att aktören inte tror att dessa arenors olika attribut faktiskt är naturliga delar av universum utan snarare att de accepterar de olika arenorna. Aktören gör detta för hen identifierar sig med värdet som eftersträvas i den arenan. Värde är alltså det som skapar världen. Om vi tror på den är irrelevant, bara det faktum att vi strävar efter värdet som är aktuellt i den arenan skapar världen (ibid: 229, 230–231).

Den sista delen av Graebers resonemang om värde och hur det skapar världar handlar hur ett värde blir mer värdefullt än ett annat. Graeber menar att detta kan förstås genom vad han kallar för infravärden (eng. infravalues), förutsättningar som krävs för att uppnå socialt erkänt värde inom en arena. Infravärden kan vara saker som mat, hälsa men också egenskaper som att vara social eller samarbetsvillig. Dessa kan enligt Graeber vara givande i sig men ändå inte ses som det huvudsakliga värdet. Men Graeber menar också att infravärden kan bli det han kallar för metavärden (eng. metavalues). Med metavärden syftar han på värdet som eftersträvas i en särskild arena, alltså ett av de huvudsakliga målsättningarna för att befinna sig i den arenan. Graeber syftar på situationen när förutsättningen blir huvudmålet eller

infravärden blir metavärden. (ibid: 233). I processen när ett infravärde blir ett metavärde menar Graeber att det synliggör hur ett värde blir mer legitimt än ett annat. Problematiken som Graeber försöker lyfta fram med sina olika värden är utbredningen av meningslösa arbeten i västvärlden. Graeber menar att vi från mitten av 1800-talet och framåt utvecklat ett arbetsparadigm där arbete är värdefullt i sig självt. Denna utveckling kommer av den stora utveckling i produktion som skedde under 1800- och tidigt 1900-tal. Arbete under den tiden var mer fokuserat kring att producera saker det vill säga skapande av värde. Vilket då ledde till denna tanke om att arbete har ett värde i sig. När arbete blir värderat efter vad det gör med människan snarare än vad det skapar leder det enligt Graeber till att det som ger oss njutning eller tillfredsställelse snarare är negativt när det kommer till arbete. Konsekvensen av en sådan arbetssyn som ovan är enligt Graeber att det leder till en värld där vi kan motiveras till att arbeta mer för mindre ersättning. Endast på grund av att det är bra att arbeta då är du värdefull människa och inte parasit (London Real, 2015).

2.4 Funktionell Dumhet

Begreppet funktionell dumhet förekommer i olika variationer med varierande betydelse. De jag har främst utgått ifrån är Mats Alvesson och André Spicer. I sin bok *The Stupidity Paradox* (2016) diskuterar de begreppet funktionell dumhet och hur det skiljer sig från endast dumhet. Dumhet är enligt Alvesson och Spicer när man gör oaktsamma saker som kunde ha undvikits (Alvesson & Spicer, 2016: 77). Funktionell dumhet är fall av dumhet som genom smalt och fokuserat tänkande leder till något positivt, alltså dumhet som fyller ett syfte (ibid: 78). Författarna har identifierat tre drag som är vanliga i fall av funktionell dumhet, bristande eller ingen reflexivitet, att folk slutar ifrågasätta och slutligen när folk slutar tänka på de vidare konsekvenserna av sina handlingar (ibid: 78–80).

Antropologen Michael Taussig skriver i *Defacement – Public Secrecy and the Labor of the Negative* (1999) om bland annat hur viktigt det är i olika sociala sammanhang att veta vad man inte ska veta. Vidare menar Taussig att det är en viktig komponent av social makt och kunskap (Taussig, 1999: 6). Detta tillsammans med konceptet av funktionell dumhet som introduceras av Alvesson och Spicer blir väldigt intressant att applicera på en debatt som pågått ungefär på samma sätt sedan 1970-talet. Ett koncept om funktionell dumhet och vikten av att veta vad man inte ska veta kan vidare vara användbart i sammanhang där argumentation och diskursivt agerande framstår som ologiskt för den oinvidde. Det kan ge ett teoretiskt ramverk för att översätta det outtalade och det ologiska.

2.5 En neoliberal tid

För att sätta in dagens debatt om sex timmars arbetsdag i en större samhällelig kontext utgår jag inledningsvis från Saad- Filho och Deborah Johnson som bland andra menar att vi lever i en nyliberal tidsålder. I sin bok *Neoliberalism: a Critical Reader* menar författarna att nyliberalismen är en form av kapitalism som förespråkar marknadsstyrd ekonomi, privatisering och minimal statlig inblandning (Saad- Filho & Johnston, 2005: 1-3). Vad det gäller individen gör nyliberalismen antaganden om att den anses vara rationell och handla endast utifrån egenintresse. I och med det är den fria marknaden arenan för den rationella individen som handlar efter sina egna mål och vinning (Lapavitsas, 2005: 35). Via den fria marknaden uppnås mänsklig frihet på det mest optimala sättet. Statlig inblandning i individens liv och vidare i ekonomin ses som ett hot mot frihet (Munck, 2005: 65).

Detta korta intåg i neoliberalismen har jag valt att inkludera till följd av att mot-sidans argumentation till stor del tycks utgå från flera av dessa principer. En förståelse av att vi lever i en neoliberal tidsålder där ingrep i exempelvis arbetstid och vidare den fria marknaden ses som negativt är viktig då den har avgörande inverkan på hur debatten tar sig uttryck och vidare debattens genomslag.

3. Metod

I följande avsnitt kommer jag att redogöra för hur jag har gått tillväga i mitt arbete med debatten om sex timmars arbetsdag. Jag kommer även redogöra för hur jag har samlat in material samt hur jag har bearbetat och avgränsat det. Metoden, diskursanalys, har medfört att avsnitten metod och teori har flutit samman till viss del. Därför kommer jag att fokusera här på mer på hur jag har använt diskursanalys. För förtydliganden kring min tolkning av diskurs se avsnittet kring Foucault och diskurs under avsnitt 2.1.

Initialt var min intention att min masteruppsats skulle behandla sex timmars arbetsdag men med hjälp av en annan metod. Jag hade då som plan att försöka få tillgång till en arbetsplats, ett fält, där sex timmars arbetsdag praktiseras och sedan utföra en form av mikrostudie eller mikrofältsarbete. Jag kontaktade bland andra en kirurgavdelning på Mölndals sjukhus som sa nej till besök på grund av all uppmärksamhet en artikel om deras nya kortare arbetstid lett till. Jag började då titta mot Toyota Center, även det i Mölndal, som har haft sex timmars

arbetsdag sedan 2002 och jag ville undersöka möjligheterna att besöka dem istället. När jag närmade mig arbetet vidare blev det tydligt att dels tidsramen för arbetet inte riktigt tillät detta men framförallt att deltagande observation och intervjuer antagligen inte skulle ge särskilt mycket. De anställda är antagligen nöjda med att arbeta kortare dagar och någon mer senioranställd har inte nödvändigtvis tid att bli intervjuad. Även motståndarsidan, det vill säga de som är emot sex timmars arbetsdag, skulle även vara problematisk att komma åt om jag skulle genomföra studien som jag först tänkt. Det föreföll alltså som att deltagande observation inte var den bästa metoden för mitt val av ämne och den tiden som vi hade till vårt förfogande. Diskursanalys blev istället aktuellt då det dels var mindre tids- och generellt resurskrävande och dels för att det gav mig möjlighet att fördjupa mig i hur de båda sidorna i debatten ser ut och hur de för fram sin respektive syn på arbetstidsförkortning.

3.1 Diskurs som metod

Jag tillämpade diskursanalysen på mitt material genom att inledningsvis läsa igenom samtliga artiklar jag valt ut. Då jag har fokuserat mina efterforskningar på svensk press i tryckt form samt på webben så är det nästan uteslutande dagstidningar av olika slag som jag har funnit. Debattinlägg om sex timmars arbetsdag publiceras i exempelvis Dagens Nyheter, Tidningen ETC, Aftonbladet, Göteborgs Tidning och Norrköpings Tidningar för att nämna några.

Jag delade upp artiklarna i för och emot sex timmars arbetsdag för att det var den inledande skillnaden mellan artiklarna. Efter den här initiala uppdelning läste jag igenom samtliga artiklar för att leta efter utsagor, vilka jag diskuterar ovan i avsnitt 2.1, för att på så sätt synliggöra hur sidorna i debatten diskursivt bygger upp sex timmars arbetsdag. När jag hade börjat identifiera utsagor som pekade på särskilda sätt att diskutera sex timmars arbetsdag samlade jag texterna efter de teman som visade sig i texterna. Efter denna sortering gick jag återigen igenom texterna och undersökte mer i detalj hur dessa utsagor såg ut, vad som skrevs och hur texterna relaterade till varandra. Vid denna andra genomgång av materialet uppfattade jag det som att jag hade identifierat tillräckligt många utsagor av liknande karaktär inom respektive tema att dessa kunde sägas börja peka på olika sätt att tala om och konstruera sex timmars arbetsdag.

3.2 Etik

Angående etiska överväganden har jag inte funnit något område där jag skulle kunna stöta på problem eller skapa problem för någon. Alla namn som nämns har publicerats i dagstidningar eller i någon form av press av personerna själva. På grund av att mitt material uteslutande består av just tidningsartiklar och debattartiklar har jag kommit fram till att det inte torde skapa någon etisk problematik i samband med publikation av uppsatsen. Jag har utgått från vetenskapsrådets forskningsetiska principer i min avvägning av mitt etiska ansvar (Vetenskapsrådet, 2002).

En aspekt som jag har varit tvungen att ta ställning till i arbetet med diskursen om sex timmars arbetsdag är min egen åsikt i frågan och hur detta påverkar studien i sin helhet. Jag personligen anser att sex timmars arbetsdag vore en rimlig policy att genomföra av flera anledningar. Att göra en diskursanalys är ett bra sätt att belysa att det finns två sidor i en fråga. Som jag nämnder ovan så var ett av de större problemen med min initiala intention att utföra deltagande observation på en arbetsplats med sex timmars arbetsdag att bara en sida skulle höras. Antagligen skulle de anställda tycka om att jobba kortare dagar för lika mycket pengar. Även om de hade ogillat idén så kvarstår problemet med att bara en sida hörs. Likväl främst skulle bara en grupp höras, det vill säga de som jobbar på ”golvet”. Management och andra grupper som eventuellt har en annan syn på reformen skulle vara svårare att komma åt. Därför menar jag att en analys av debatten om sex timmars arbetsdag erbjuder en lösning av detta problem då båda sidor, för och emot, krävs för att göra analysen. Problemet med min egen partiskhet kvarstår dock. Charlotte Aull Davies menar i boken *Reflexive Ethnography* att ingen kan vara värde neutral i sin forskning. Forskning som inte uttrycker stöd för någon sida kommer ändå ha en implicit värde orientering enligt Davies (Davies, 2008: 70). I mitt arbete med diskursen om sex timmars arbetsdag har jag försökt dissekera motståndarsidan för att försöka förstå logiken bakom deras resonemang och sedan återge detta så det ger en så opartisk bild som möjligt. Jag har även försökt kritisera förespråkarna för att på så inte acceptera deras resonemang utan vidare. Jag strävar inte efter en total objektivitet då det inte går att uppnå men jag har försökt presentera båda sidor jämlikt. Om jag har lyckats är upp till eventuella läsare att avgöra.

4. Arbetstidsförkortning, arbetslinjen och Statens offentliga utredningar

I början av 1918 tillsattes en kommitté av den dåvarande liberal-socialistiska regeringen, under ledning av Nils Edén. Kommitténs uppdrag var att utreda huruvida man kunde tillämpa lagstiftning kring arbetstidens längd, förläggning och det som kallades arbetarsemester (Sanne, 1995: 150). Arbetstidsförkortningen som åsyftades här var en 48-timmarsvecka då man arbetade även lördagar, det vill säga sex åtta timmarsdagar. Efter en process där remissinstanserna fick en vecka för sin behandling så antogs lagförslaget året efter, 1919, av en urtima riksdag. Lagförslaget stöddes av socialdemokraterna och liberalerna men motsattes av högern och nuvarande Centerpartiet (ibid). Lagen började enligt Sanne att gälla 1920 men var inte särskilt omfattande i sin täckning. En stor del av den tidens yrkesverksamma befolkning var undantagna lagen som endast gällde arbetare. Exempelvis undantogs alla statligt anställda, anställda inom hälso- och sjukvård samt företag som hade färre än fyra anställda (ibid: 151).

Nästa stora förändring var lagstadgad semester 1938 som gav svenskarna två veckors lagstadgad semester vilket vissa yrken redan åtnjöt (ibid: 177). Samma år slöts även ett av de viktigare avtalen för den svenska arbetsmarknaden, det vill säga Saltsjöbadenavtalet. Avtalet innebar i korthet en överenskommelse mellan LO och SAF att tillsammans söka samförståndslösningar istället för att vidta stridsåtgärder vid konflikter på arbetsplatser. Avtalet uppkom till följd av de, av parterna upplevda, allvarliga bekymmer som de stridsåtgärderna tidigare hade fört med sig¹. Avtalet befäste också normen att den svenska arbetsmarknadens parter ska sluta avtal utan ingrepp från regeringen (Schön, 2007: 347). Begreppet Saltsjöbadenandan myntades därmed och innebar den typen av samförstånd som grundlades i och med avtalet².

Efter andra världskriget, som satt stopp för mycket av den arbetstidsförkortning som började under tidigt 1900-tal, kom utvecklingen att sätta fart återigen. 1950 infördes en tredje semestervecka och diskussionen i Sverige om att korta ned arbetsveckan till 40 timmar hade inletts. Efter ett riksdagsbeslut 1957 infördes 45-timmars arbetsvecka (ibid: 182–183,189). Målet med 40-timmars arbetsvecka stod kvar och i slutet av 1960-talet tillsattes en utredning av regeringen för att utreda huruvida en fjärde semestervecka var möjlig och 1963 infördes

¹ <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/saltsj%C3%B6badsavtalet>

² <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/saltsj%C3%B6badsandan>

den. Stegvis börjar alltså utvecklingen närma sig den 40-timmarsvecka vi ser idag. 1966 skrevs 42 timmar och 30 minuter in i lagen och ersatte då 45-timmarsveckan. Beslutet följde att Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Landsorganisationen (LO) hade kommit överens om en sådan arbetstidsförkortning. Detta menar Sanne skedde till följd av att löneförhandlingarna strandat och hotat övergå i en konflikt (ibid: 190). Nästa steg i vägen mot 40-timmars arbetsvecka var en statlig utredning som tillsattes 1963 (ATK 63). Det sista steget mot 40-timmars arbetsvecka föreslogs 1968 och skulle bli en ny allmän arbetstidslag (ibid). Sanne menar här att främst tre saker influerade att detta steg föreslogs, dels den arbetstidsförkortning som i praktiken började gälla när LO och SAF beslutade om den 1966 och dels att det internationellt redan fanns ett antal länder som infört 40-timmarsvecka eller var på väg mot det samt den ekonomiska tillväxt som var rådande (ibid). Den nya arbetstidslagen, från 1971³, skulle alltså komma att gälla alla förutom ett fåtal där en separat utredning utfördes, exempelvis hembiträden, eller sådana inom yrken där arbetstider inte gick att kontrollera, exempelvis om man arbetade hemifrån (ibid: 192).

Nästa arbetstidsreform som föreslogs var sex timmars arbetsdag eller 30-timmars veckan, det vill säga huvudmålet för denna uppsats. Den fördes in i socialdemokraternas program 1975 efter att frågan hade lyfts och förts fram av det socialdemokratiska kvinnoförbundet 1972 (Sanne, 1995: 196) (Isidorsson, 2001: 71). Den växande delen kvinnor i arbete som även ansvarade för barn och hemmets sysslor bidrog här till att, enligt Sanne, sex timmarsdagen kom att föras fram med motivering att både män och kvinnor skulle få sex timmars arbetsdag för att båda skulle kunna hinna med barn, familj och samhällsengagemang (ibid). Målet med sex timmars arbetsdag accepterades också av flera riksdagspartier enligt Sanne. Men som Sanne skriver, ”det målet hägrar ännu” (Sanne, 1995: 197). Nu 2017 är arbetsveckan fortfarande 40 timmar och arbetstidsförkortningen tycks ha stannat av. Sedan dess har arbetstidsförkortning och närmare bestämt sex timmars arbetsdag varit föremål för fyra omfattande utredningar⁴ med varierande resultat (Brynja & Bildt, 2005: 2).

I Tommy Isidorssons bok *Striden om tiden* (2001) bringas det klarhet i vad som hänt med arbetstidsförkortning och sex timmars arbetsdag från 1970-talet och framåt. Isidorsson visar i sin granskning av arbetstidens utveckling under 100 år hur frågan om sex timmars arbetsdag

³ http://www.lo.se/start/om_oss/historisk_tillbakablick/nagra_artal_ur_los_historia

⁴ SOU 1976:34, SOU 1989:53, SOU 1996:145 och SOU 2002:49

egentligen inte har drivits alls. Arbetstidsförkortning har exempelvis drivits av både LO och IF Metall men då endast i särskilda branscher och det har inte handlat om specifikt sex timmars arbetsdag. Frågan har diskuterats inom LO och funnits med i organisationens målprioritering men har under både 1970- och 1980-tal helt bortprioriterats och slutligen så har målet i sig fallit bort helt. Det är värt att tillägga att SAF 1987 införde ett policydokument som bland annat satte ut 40-timmarsveckan som norm (Isidorsson, 2001: 70-74). In på 1990-talet visar Isidorsson vidare hur andra frågor har drivits av exempelvis IF Metall så som tidsbanker och mindre arbetstidsförkortningar inom särskilda branscher och hur det inom LO och den socialdemokratiska regeringen i början av 2000-talet diskuteras andra arbetstidsförkortningar som kallas flexibla för både arbetstagare och arbetsgivare (ibid: 75-78). I den här typen av branschspecifika arbetstidsförkortningar kan man i min mening se hur Saltsjöbadenavtalet har påverkat utvecklingen av arbetstidsförkortningar i Sverige. Istället för de större regeringsledda generella arbetstidsförkortningar som varit fallet under större delen av 1900-talet så övergick det till att handla om förhandlingar mellan parterna för specifika branscher. Detta ligger också i linje med delar av Wendels resultat när hon skriver att det har skett en förskjutning från den ideologiskt grundade generella arbetsförkortningen till mer av ett kompromissförslag. Detta handlar om flexibilitet för organisation och individ (Wendel, 2002: 58).

4.2 Statens offentliga utredningar

Sex timmars arbetsdag och arbetstidsförkortning har varit föremål för ett antal utredningar under åren sedan mitten av 1970-talet. Den första utredningen som gjordes, det vill säga SOU 1976:34, hade till uppgift att ge en överblick över den forskning som genomförts på området. Vidare syftade utredningen att bedöma hur en arbetstidsförkortning kunde genomföras och hur en sådan skulle påverka samhället. Utredningen kom fram till att en arbetstidsförkortning framstod som mindre angelägen än de som tidigare genomförts. Utredarna menade dock att flera grupper fortfarande hade som mål att fortsätta att förkorta arbetstiden. De menade vidare att motivationen till arbetstidsförkortning hade skiftat till att handla om jämställdhet, kontakt mellan barn och vuxna och delaktighet i samhällsarbete (SOU 1976:34, 131–132). Hur och i vilken takt en arbetstidsförkortning skulle införas menade utredarna skulle avgöras av parterna i arbetslivet (ibid: 132). Utredarnas uppfattning om vilken takt en arbetstidsförkortning skulle kunna ske på var 2,5 timmar under 2–3 år (ibid: 134). Alltså präglades den första rapporten av att arbetstider i mångt och mycket skulle avgöras genom

avtal snarare än lag samt att motivationen till en vidare arbetstidsförkortning hade skiftat till att handla mindre om förbättring av arbetsmiljö och mer om jämställdhet och fritid.

Uppdraget till nästkommande utredning, SOU 1989:53 var, likt den tidigare, att analysera konsekvenserna av olika arbetstidsreformer och förändrade arbetstidsmönster (SOU 1989:53, 23). Utredningen behandlade arbetstidsförkortningar generellt vilket exempelvis betyder längre semester, föräldradighet, kortare arbetstid per dag eller vecka (SOU 1989:53, 23). Utredningen, ledd av Mona Sahlin, kom fram till att inga arbetstidsförkortningar kunde komma i fråga fören mitten av 1990-talet. Anledningen till det här utlåtandet var enligt rapporten att den svenska ekonomin skulle stå inför en rad balansproblem trots den positiva utveckling som ditintills varit fallet. Detta tillsammans med att kärnkraften skulle börja avvecklas och att större resurser behövdes till en växande grupp pensionärer ledde utredarna till denna slutsats. Utredningen kom vidare fram till att det behövdes en ny modell för arbetstidspolitik samt att en ny norm för heltidsarbete behövdes (ibid: 20).

Rapporten SOU 1996:145 skulle bland annat undersöka de långsiktiga konsekvenserna av alternativa arbetstidsförkortningar. Den skiljde sig också i att EU-direktiv skulle utvärderas i hur de påverkade arbetstidsområdet i Sverige (SOU 1996:145, 15). I rapporten föreslås en rad förändringar vad det gäller arbetstid i Sverige. Exempelvis återkommer ett fokus på avtal mellan arbetsmarknadens parter flera gånger. Under punkten arbetstidsförkortning menar rapportförfattarna att en sådan redan har genomförts för många arbetstagare genom kollektivavtal. Vidare menar de att uppdraget som legat till grund för rapporten inte varit att föreslå en generell arbetstidsförkortning. Trots detta menar författarna till rapporten att en generell arbetstidsförkortning inte är att förordas av vad de kallar sysselsättningskäl. Utredarna menar dock att de empiriska fynden är skiftande vad det gäller påverkan på arbetslöshet och att det finns en rad väldfärdsargument för en allmänt kortare arbetstid (ibid: 18). Alltså något blandat resultat för sex timmars arbetsdag utifrån rapporten från 1996.

SOU 2002:49 är den sista i en serie av rapporter som publicerades under 2001 och 2002⁵. Dessa behandlade alla olika aspekter av arbetstidsförkortning. Rapporternas syfte var att på lättillgängligt sätt belysa några av de vanligaste aspekterna. Detta för att ”stimulera en bred samhällelig diskussion”. Aspekterna som togs upp var om arbetstidsförkortning skulle ske

⁵ Andra rapporter i serien: SOU 2001:91, SOU 2002:6, SOU 2002:16 och SOU 2002:22.

genom lag eller avtal, konsekvenserna av minskad arbetstid för anställda, företag och samhälle, huruvida arbetstidsförkortning ska ske genom kortare arbetstid eller mer ledigt det vill säga fler semesterdagar och en internationell jämförelse av arbetstid. Den sista som publicerades behandlade jämställdhets- och hälsoaspekten av arbetstidsförkortning (SOU 2001: 91, SOU 2002:6, SOU 2002:12, SOU 2002:22, SOU 2002:49).

Förutom de SOU rapporter som jag listar ovan är forskningen kring sex timmars arbetsdag och arbetstidsförkortning relativt utbredd. Det finns dock en viss problematik med den forskning som bedrivs. Nämligen att den genomgående inte är tillräckligt grundlig för att kunna belägga eller inte belägga de påstående som förespråkare för reformen uttalar. Detta gäller de försök som gjorts med sex timmars arbetsdag i Sverige. Utomlands är forskningsläget ett annat men då fokus för uppsatsen är debatten i Sverige begränsar jag mig dit även vad det gäller forskning. Exempelvis så är många av de försök som genomförts med sex timmars arbetsdag för korta för att kunna bekräfta de hälsoaspekter som förutspås. (Brynja & Bildt, 2005: 38). I rapporten *Arbetstidsförkortning och Hälsa* (2005) från före detta Arbetslivsinstitutet menar författarna att projekten och den följeforskning som genomförts varit allt för kort. Rapportförfattarna menar också att det har lagts för lite fokus på vad det allmänmänskliga och psykosocial hälsa i den forskning som finns (ibid). Det försök med sex timmars arbetsdag som arbetslivsinstitutet planerat, vilket rapporten ovan var en del av, blev avbrutet tidigt på grund av att den dåvarande Alliansregeringen under Fredrik Reinfeldt lade ner Arbetslivsinstitutet 2007. Huruvida forskning om arbetstidsförkortning och sex timmars arbetsdag får utföras eller blir direkt motverkad låter jag vara osagt. Men att den forskning som genomförts inte räcker till och att mer forskning krävs är ett faktum, oavsett vilken sida man står på i striden om tiden.

4.1 Arbetslinjen – den heliga kon inom svensk arbetsmarknadspolitik

Med denna inblick i arbetstidsförkortningens historia i Sverige ter det sig naturligt att undersöka sex timmars arbetsdag som skulle bli nästa steg i den generella arbetstidsförkortningen. Först vill jag kort undersöka det som visat sig stå som arbetstidsförkortningens motsats inom svensk politik det vill säga arbetslinjen. Begreppet har sitt ursprung runt början av 1900-talet och exakt ursprung är omtvistat (socialförsäkringsutredningen, 2005: 10-11). Inom begreppet rymms en arbetsmoral och den enskildes rätt till arbete. I Roland Paulsens bok *Arbetssamhället* (2010) definieras arbetslinjen

som ”de som kan arbeta och bidra till sin egen och andras försörjning också skall ha möjlighet att göra detta”. Genom denna princip prioriteras aktiva åtgärder i form av arbete, praktik eller utbildning framför enbart utbetalningar av kontanta ersättningar” (SOU, 2005: 9). Denna princip har under åren formulerats utifrån olika, ibland motstridiga, perspektiv, under 1930-talet från ett kontroll- och disciplineringsperspektiv. Därefter självhjälps- och uppfostringsperspektiv. I detta perspektiv betonades statens stödjande roll och individens strävan att bli arbetsam och självförsörjande. Senare under 1960- och 1970-tal formulerades arbetslinjen som ett rättighetsperspektiv med större betoning på statens ansvar att förse individen med arbete (Paulsen, 2005: 54–55).

Att vara för arbetslinjen är enligt Paulsen lika självklart både för högern och vänstern som att vara emot mäns våld mot kvinnor eller som författarna till socialförsäkringsutredningen från 2005 uttrycker det: ”att vara för arbetslinjen är ungefär lika kontroversiellt som att vara för fred” (ibid: 54)(socialförsäkringsutredningen, 2005: 9). Enligt Paulsen utgörs arbetslinjens moraliska grund av flera arbetsideologiska antaganden, det mest tongivande att arbete har en ovärderligt god inverkan på vår mentala och fysiska hälsa (Paulsen, 2005: 54). Paulsen visar i sin bok hur detta antagande inte har någon grund i forskning och vidare att många studier visar det motsatta eller andra avvikelser från detta antagande. Slutsatsen som Paulsen drar är att det finns grund att anta att sambandet mellan arbetslöshet och ohälsa mer är ett utslag av arbetsideologi än av vetenskap (ibid: 58-59).

Med denna historiska återblick, både vad det gäller arbetstidsförkortning i Sverige och det som kommit att bli dess motsats arbetslinjen, är det rimligt att gå vidare och titta på hur debatten ser ut idag.

5. Debatten om sex timmars arbetsdag

Inledningsvis kommer jag att återge vilka deltagare jag har identifierat. Efter detta relativt korta avsnitt kommer jag att gå in djupare på vad som faktiskt skrivs.

5.1 Debattdeltagarna

Debatten om sex timmars arbetsdag från och med första januari 2010 fram till och med början av 2017 har ett antal återkommande deltagare. Dessa deltagare ställer sig på två olika sidor i debatten. Dessa är för eller emot sex timmars arbetsdag. Jag kommer att kalla dessa för-sidan och mot-sidan. Inledningsvis ska vi titta närmare på för-sidan.

På för-sidan ingår Kommunistiska Partiet, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Feministiskt Initiativ. För-sidans förslag om hur sex timmars arbetsdag ska se ut skiljer sig åt. Vänsterpartiet, feministiskt initiativ och kommunistiska partiet har lagt fram sex timmars arbetsdag med bibehållen lön (Vänsterpartiet, 2014, Feministiskt initiativ, 2017, Kommunistiska partiet, 2017). Miljöpartiet vill å sin sida införa sex timmars arbetsdag med reducerad lön, det vill säga när arbetstiden förkortas med två timmar sänks också lönen i samma utsträckning. Anledningen till att de vill att även lönen sänks i relation till arbetstid motiveras utifrån att det skulle sänka konsumtion. Vidare skulle en förkortad arbetstid enligt miljöpartiet bidra till exempelvis minskningar i utsläpp av växthusgaser (Färnbo, 2010, september)(Lehnberg, 2010, maj).

Utöver dessa politiska aktörer deltar även andra, dock mindre frekvent. I första hand är det en företagare, VDn för Bråth AB som flertalet gånger deltar dels genom en egen artikel om hur sex timmars arbetsdag fungerar på hennes arbetsplats och dels blir hon intervjuad vid flera tillfällen (Bråth, 2013, mars, Bursell, 2014, januari & Bråth, 2015, augusti). Vidare uttrycker sig även debattörer från tankesmedjor samt ett fåtal forskare i debatten, bland andra Roland Paulsen, författare till boken *Arbetsamhället* (2010) och *Empty Labor* (2014), och Göran Kecklund som bedrivit forskning kring sex timmar arbetsdag och hälsa på nu nedlagda arbetslivsinstitutet (Sundin, 2016, mars, TT, 2017, juni).

Mot-sidan utgörs, liksom för-sidan, till största del av politiker. Bland kritikerna till sex timmars arbetsdag finner vi Moderater, Liberaler (före detta Folkpartiet), Kristdemokrater och Centerpartister. Hos mot-sidan återfinns även opinionsbildare från liberala tankesmedjor

(Sanandaji och Nordlund, 2014, maj). Bland deltagarna från de politiska partierna finner vi både representanter från centralledningen samt lokalpolitiker. Denna blandning kan vi också se hos för-sidan.

5.3 Vad skrivs?

Den argumentation som framförs i artiklarna rör sig genom flera områden. Dessa områden betonas olika mycket av sidorna i debatten och de främsta argumenten som jag har identifierat i debattartiklarna utgår från hur dyr reformen skulle vara och om de vinster som påtalas skulle väga upp denna kostnad, ett ifrågasättande av åtta timmarsdagen och huruvida sex timmars arbetsdag är en jämställdhetsreform eller inte. Nedan går jag in på dessa teman.

5.4 Ledighetslinjen mot arbetslinjen

Kostnad innebär i det här sammanhanget att det finns delade meningar om huruvida kostnaden för sex timmars arbetsdag är berättigad eller inte. Inledningsvis ska vi undersöka hur mot-sidan använder kostnad. I exempelvis en debattartikel från 2010 skriven av Ewa Kullenberg (L), dåvarande region- och riksdagskandidat Ängelholm, så inleder författaren med att ifrågasätta vänsterpartiets förmåga att regera när de driver frågan om sex timmars arbetsdag:

”Hur kan ett parti som säger sig vara berett att regera Sverige driva krav om sex timmars arbetsdag med bibehållen lön? En tredjedel mer i lön – vem vill inte ha det... Men vem ska betala” (Kullenberg, 2010, maj).

Därefter presenterar Kullenberg ett räkneexempel med vad hon menar att sex timmars arbetsdag skulle innebära i praktiken för skolan. Kullenberg kommer fram till att det skulle kosta mellan 18–20 miljarder kronor att genomföra och ställer sig då frågande till hur detta ska finansieras. Hon avslutar sin debattartikel med att kalla vänsterpartiets jobbpolitik för vansinne och menar att vänsterpartiet hade behövt matematiklektioner (ibid). I Kullenbergs debattartikel kan vi se hur kostnaden används för att visa hur dyr en arbetstidsförkortning skulle bli. Något som inte utvecklas är för vem sex timmars arbetsdag skulle bli för dyrt. Är det för företagen? Skulle reformen kosta för mycket för samhället eller är det individen som mot-sidan hänvisar till? När mot-sidan talar om konsekvenserna av en arbetstidsförkortning tycks de endast fokusera på vilka konsekvenser det har på arbetsplatsen och inte hur detta

potentiellt kan påverka utanför arbetsplatsen. Många fördelar som förespråkare menar kommer av en arbetstidsförkortning visar sig främst utanför arbetsplatsen så som mer jämställd uppdelning av hemarbete eller effekter som påverkar det bredare samhället.

Kostnaden används vidare för att förlöjliga och omyndigförklara vänsterpartiet som seriöst parti. Denna omyndigförklaring menar jag vidare går att se i en debattartikel om sex timmars arbetsdag av Erik Scheller, före detta ledare för liberala ungdomsförbundet, och Christer Nylander (L) före detta riksdagsledamot och arbetsmarknadspolitisk talesperson när de skriver följande:

”Det är djupt oroande att samtliga de partier Stefan Löfven bygger sitt regeringsunderlag på av honom kommer att kräva att jobbpolitiken växlas över till en *ledighetspolitik* (min kursivering)” (Scheller & Nylander, 2014, augusti).

Ett parti som är för sex timmars arbetsdag kan alltså enligt författarna till artikeln inte regera Sverige vilket i sig inte är särskilt underligt att de påstår, de är ju emot förslaget. Det är intressant med föregående citat i åtanke. Det är alltså ett sätt att tala om sex timmars arbetsdag där utsagorna från båda texter menar att partier som står för ett sådant förslag inte är kapabla till att styra Sverige. Även Stefan Löfvens förmåga ifrågasätts här trots att hans parti officiellt inte är för en generell arbetstidsförkortning.

I mot-sidans sätt att konstruera sex timmars arbetsdag utifrån kostnad menar jag att det finns två dimensioner som måste belysas. Den första dimensionen består av en censur av politiska idéer genom en begränsning av den politiska diskursen. Den andra dimensionen består av mot-sidans användning av diskursen om sex timmars arbetsdag utifrån kostnad för att vinna makt vilket jag återkommer till nedan.

Inledningsvis vill jag undersöka den första dimensionen. När mot-sidan konstruerar sex timmars arbetsdag som något vansinnigt och något som kan göra att man ifrågasätter för-sidans förmåga att regera målar de upp en bild av hur sex timmars arbetsdag är. Att ens föreslå en sådan reform vore i sig vansinnigt och visar att man inte förstår hur man leder ett land. Denna konstruktion av sex timmars arbetsdag ställs mot något som mot-sidan menar är ett bättre alternativ. En politisk produkt som innehåller saker som står i motsats till hur sex timmars arbetsdag konstrueras. I det politiska fältet skapas en censur. Det görs genom att

begränsa vad som ryms inom den politiska diskursen (Bourdieu, 1991: 172). Jag menar att när mot-sidan ställer sex timmars arbetsdag mot arbetslinjen går det att se hur en sådan censur sker. Jag menar inte att det är mot-sidan som skapar censuren utan snarare att deras konstruktion av sex timmars arbetsdag som vansinne leder till en sådan censur. Det gör den på grund av hur det politiska fältet ser ut i Sverige när det kommer till hur vi ser på arbete. I det politiska fältet finns det inget utrymme för en diskussion om sex timmars arbetsdag eller arbetstidsförkortning. På grund av hur det politiska fältet ser ut och vilka politiska produkter som dominerar så censureras sex timmars arbetsdag som politisk idé.

Kostnad används vidare för att föra fram mot-sidans alternativ till sex timmars arbetsdag. Scheller och Nylander utvecklar vidare i sin debattartikel att:

”Vi tror att välfärden, skolan och ungas möjligheter kräver fler som får *möjlighet* att jobba *mer* i stället för fler som ska jobba *mindre*” (ibid).

I utsagan ovan kan vi se hur Scheller och Nylander menar att det krävs mer möjlighet att jobba mer. Detta implicerar alltså att det redan nu är för begränsat när det gäller arbetstid vilket pekar på ytterligare en viktig aspekt av debatten generellt. Det är inte åtta timmarsdagen som mot-sidan försvarar när de bygger sin argumentation som ovan. Vad är det då mot-sidan föreslår istället för både sex timmars arbetsdag och åtta timmars arbetsdag? Nästa citat, från en debattartikel skriven av två moderata riksdagsledamöter, Cecilie Tenfjord Toftby och Jonas Jakobsson Gjørtler, ger en inblick i vad de föreslår:

”Mot Alliansens arbetslinje, där vi gemensamt fortsätter bygga ett starkt Sverige, står nu vänsteroppositionens ledighetslinje med färre arbetade timmar...” (Tenfjord Toftby & Jakobsson Gjørtler, 2014, februari).

Mot-sidan använder alltså i det här exemplet debatten om sex timmars arbetsdag till att lyfta fram arbetslinjen. Ett slags linjer i sanden i debatten tycks träda fram här där sex timmars arbetsdag ställs mot arbetslinjen. Att mot-sidan benämner sex timmars arbetsdag som ledighetslinjen pekar ytterligare på att deras förståelse av arbetstidsfrågan inte sträcker sig utanför arbetsplatsen. Om man inte arbetar så mycket man kan så är man ledig.

Alliansens arbetslinje är något grumlig i sin presentation. Att döma av de artiklar jag läst att döma ingår mer arbete samt att fler ska arbeta. Dessa arbetsmarknadspolitiska idéer läggs sedan in i och presenteras tillsammans med begreppet arbetslinjen. Ett begrepp som vi fastställt ovan är något av en helig ko med en något blandad innebörd beroende på när och vem du frågar (Paulsen, 2005: 53). Det som är enande för de olika arbetslinjerna är grundantagandet om korrelation mellan god hälsa och arbete. Alliansen kopplar alltså samman sin egen politik med något som, inom svensk politik, är sunt förnuft.

Som jag skriver ovan i avsnitt 2.2 menar Bourdieu att politiska partier strider om att mobilisera flest anhängare för att på sätt vinna makt (Bourdieu, 1991: 180-181). I utsagorna ovan kan vi se hur arbetslinjen konstrueras i motsats till sex timmars arbetsdag. Debatten används sedan för att för att föra fram arbetslinjen, det vill säga Alliansens politiska produkt. Hur de gör för att mobilisera största möjliga mängd anhängare ligger i hur de har paketerat sin politik i ordet arbetslinjen samt hur det ställs mot sex timmars arbetsdag.

Begreppet arbetslinjen är inget som alliansen eller moderaterna har skapat själva. Begreppet har använts av socialdemokrater tidigare och så sent som 2011 menade Lena Sandlin-Hedman, före detta socialdemokratisk politiker och politiskchefredaktör för Västerbottens Folkblad, att:

”vi måste stå upp för den röda arbetslinjen – den riktiga arbetslinjen. Högerens snack om arbetslinje är bara retorik medan politiken slår på dem som är utanför”
(Sandlin-Hedman, 2011, maj).

Vems arbetslinje som är den rätta och vilken betydelse som läggs i ordet är alltså omstritt. Gemensamt för både alliansen och socialdemokraterna är att båda använder ett politiskt begrepp som är förankrat i historien och vars innebörd är ett slags politiskt sunt förnuft. Begreppet arbetslinjen menar jag är en doxa inom det svenska politiska fältet. Det är en doxa i den bemärkelsen att arbetslinjen är en förgiven tagen idé om hur arbetsmarknadspolitik bör föras och vilka politiska program som är rimliga inom det svenska politiska fältet. Arbetslinjen befäster också arbetets självklara plats i samhället oavsett vilken innebörd respektive parti lägger i ordet.

Vidare avgör det vad som kan och inte kan sägas, det vill säga vilka politiska idéer som är gångbara (Bourdieu, 1977: 167). Alliansen kopplar samman sin arbetsmarknadspolitik, det vill säga deras syn på vad arbete bör vara, med begreppet arbetslinjen (Bourdieu, 1991: 172). Att uttrycka och se på den sociala världen implicerar värderingar, det vill säga bra och dåligt etc. Alliansen paketerar värderingar under begreppet arbetslinjen och därmed skapar de en arbetsmarknadspolicy byggd på alliansens värderingar. Värderingar som framstår som politiskt sunt förnuft eller doxa. Likaså när socialdemokraterna försöker återta begreppet som jag belyser ovan. Alliansens värderingar återkommer jag till i mer detalj under avsnitt 9.3.

5.5 Hur mycket kostar ett gott liv?

För-sidans sätt att skriva om kostnad skiljer sig åt från mot-sidans. För-sidan betonar snarare de samhällsvinster som de menar att sex timmars arbetsdag kommer att ge. I en debattartikel av Mats Pilhem, om försöket med sex timmars arbetsdag på Svartedalens i Göteborg, betonas att man är intresserad av vilka samhällsekonomiska vinster som projektet kan ge samt att det finansieras med centrala medel (Pilhem, 2014, april). Vidare kan vi se ytterligare exempel på detta i två artiklar. I den första behandlar Mats Pilhem frågor om hur försöket med sex timmars arbetsdag i Göteborg ska finansieras:

”Vi räknar med att projektet ska kosta omkring sju miljoner kronor, varav merparten är ökade lönekostnader...ingen anställd ska känna en ökad stress på grund av arbetstidsförkortning...istället kan man gå hem från arbetet och koppla av. På det viset kommer vi att se till att kommunens anställda orkar jobba ett helt yrkesliv” (Pilhem, 2014, maj).

Vidare uttrycker sig Jonas Sjöstedt (V) och Ulla Andersson (V) liknande i en debattartikel där de menar att det är dags att korta arbetstiden i Sverige:

”Det är hög tid för nästa steg i en generell arbetstidsförkortning. Kortare arbetstid har en rad fördelar för den enskilde och för familjerna. Men även samhället vinner på att man inte slits ut av sitt arbete...En generell arbetstidsförkortning kräver en genomtänkt strategi och kalkyl. Det är vår uppgift att visa hur förslaget påverkar löneutveckling, statsfinanser och arbetslöshet” (Sjöstedt & Andersson, 2012, april).

I citaten ovan kan vi se hur debattförfattarna vill koppla samman kostnaden för en arbetstidsförkortning om sex timmar och idén om sex timmars arbetsdag med vad de menar är de positiva effekterna. För-sidan tycks inledningsvis ha en bredare förståelse av arbetstidsfrågan än mot-sidan som begränsar den till arbetsplatsen. Diskursen manipuleras här till att handla om de större samhällsvinster och individuellt välmående. Detta utvecklas i en debattartikel om försök med sex timmars arbetsdag i Örnköldsvik av vänsterpartisten Mattias Hamberg. I artikeln svarar Hamberg på en del av den ekonomiska eller kostnadsbaserade kritik som mot-sidan för fram:

”...Som om vi inte redan testat att sänka arbetstiden med lysande resultat, som om högerens skattesänkningar varit gratis, som om arbetslösheten inte kostar och som om ett gott liv helt saknar ett värde” (Hamberg, 2014, november).

De två sista nämnda delarna av Hambergs resonemang visar återigen hur för-sidan för en argumentation som kopplar ihop kostnad med den bredare samhällsrelaterade effekten som sex timmars arbetsdag ska ha och vidare hur man inom för-sidan ställer kostnad mot det man benämner ett gott liv. Hos för-sidan kan vi alltså se hur kostnaden för en arbetstidsförkortning kopplas ihop med vinsterna som de menar skulle komma därav. Dessa vinster består av som vi kan se ovan mer fritid, mer ork, mindre utslitning för den enskilde och för familjen. Det ingår även samhällsekonomiska vinster som kommer av att människor orkar arbeta ett helt arbetsliv, så som mindre sjukskrivningar etc. och mindre arbetslöshet då fler människor får ett arbete. Dessa vinster implicerar att arbetslivet idag, särskilt inom vissa branscher, präglas av att människor far illa och mår dåligt på grund av sina arbeten och vidare att detta är dåligt. Sex timmars arbetsdag är lösningen på denna problematik och vinsterna som redovisas ovan är de direkta konsekvenserna av lösningen. Dessa vinster implicerar att arbete inte är den viktigaste dimensionen av våra liv eller närmare bestämt att arbete inte är den avgörande faktorn till ett gott liv. Som vänsterpartisten Mattias Hamberg uttrycker det i citatet ovan ”som om ett gott liv helt saknar värde”. Vad är då ett gott liv enligt utsagorna ovan? Ett gott liv torde innehålla arbete men även fritid, det vill säga tid utanför jobbet, och god hälsa. God hälsa som kommer från att bland annat inte arbeta för mycket. Alltså definieras ett gott liv bland annat av att inte spendera för mycket tid på arbetet, för mycket är i den här bemärkelsen så att det leder till den problematik som för-sidan nämner ovan.

Debatten om sex timmars arbetsdag utifrån om det är fört dyrt eller om det snarare kommer att bidra till samhället på olika sätt beror således på olika värderingar. Om det är arbete och vinst som värderas eller om det är ett hälsosamt arbetsliv och fritid. Med tanke vad utsagorna ovan har mynnat ut i krävs här en vidare diskussion om värde och värderingar.

5.6 Metavärden och Infravärden

Diskussionen förs alltså mot en bakgrund av kostnad det vill säga att det är för dyrt ställt mot att vi snarare tjänar på kortare arbetstid både finansiellt, folkhälsomässigt och på individnivå. Här blir det aktuellt att utveckla det jag har presenterat.

Graeber menar att olika typer av arbete skapar olika typer av värde eller snarare att vissa arbeten skapar värde och andra inte. Som i exemplet där förvärvsarbete jämförs med obetalt arbete i hemmet. Det ena är kommodifierat och det andra inte. För enkelhetens skull kan vi inledningsvis titta på hur Graebers teori kan appliceras på mot-sidans argumentation och sedan hur den kan appliceras på för-sidans argumentation.

Hos mot-sidan menar jag att arbete har blivit det Graeber kallar för ett metavärde när det tidigare har varit ett infravärde (Graeber, 2013: 233). Först måste vi då titta på varför vi egentligen arbetar. Den mest grundläggande nivån i det skulle kunna vara för att ha råd att leva eller snarare överleva. Det vill säga betala hyra, mat och att ta hand om vår familj rent materiellt. Vidare torde många av oss arbeta för att ha möjlighet att ägna oss åt sådant som vi finner berikande eller roligt. Det är alltså en form av behovstrappa eller skala jag försöker måla upp här. Vi arbetar för att kunna uppfylla dessa olika behov. Arbetet ger oss inte direkt dessa saker utan det är pengarna som vi får av arbetet som möjliggör vårt uppfyllande av dessa behov, behov som naturligtvis ser olika ut beroende på vem du är, vart du kommer ifrån etc. Om detta stämmer varför återkommer mot-sidan till att vi hela tiden behöver arbeta mer? I västvärlden har vi en levnadsstandard som våra förfäder bara kunnat drömma om. Men likt ett brev på posten återkommer mot-sidan till att mena att vi behöver mer av det vi redan har, det vill säga det som ger oss tillgång till basbehov och berikande aktiviteter. Arbete som jag menar är ett infravärde har blivit ett metavärde. Arbete har gått från att vara ett sätt att uppnå ett mål, det vill säga överlevnad etc., till att bli ett mål i sig.

Mot en bakgrund av den neoliberalism, vilket jag diskuterar ovan i avsnitt 2.5, som vi lever i idag blir det tydligare varför detta har skett. Om vi utgår från att det är i den fria marknaden

den rationella människan uppnår frihet blir det vidare rimligt att premiera arbetet som det huvudsakliga målet. Och närmare bestämt det värdeskapande arbetet. Arbetet som till stor del utgör den fria marknaden. Arbetet blir således något att eftersträva i sig då man som individ deltar i den fria marknaden. Detta skapar vidare en något problematisk människosyn där människan värderas efter sitt arbete eller snarare att de faktiskt arbetar. Vad händer då med den grupp som av en myriad av olika anledningar inte kan arbeta? En syn där arbete får ett egenvärde har i min mening konsekvensen att den delar upp samhället i grupper av arbetsföra och icke-arbetsföra. Ditt värde som människa avgörs av huruvida du har möjlighet att arbeta. Uppdelningen efter möjlighet till arbete finns redan att beskåda och är ingen dystopisk framtids vision. Den skadliga effekten på samhället med en arbetsmarknadspolicy som utgår från värdering av människan efter dess arbetsförmåga blir tydlig här, om du inte arbetar är du inte värd något.

Det som har skett är alltså det Graeber diskuterar när han menar att värde realiserar i andras ögon, det vill säga i jämförelse med andra och beroende på vem man lyssnar på. Just nu tycks arbete värderas högt och då det avlönade arbetet. I och med den tävling som uppstår om vilket som är det mest legitima värdet blir det politiska målet i sammanhanget att definiera vad värde faktiskt är. Detta menar jag går att se i mot-sidans argumentation mot sex timmars arbetsdag och arbetstidsförkortning. Den återkommande kopplingen är att det är arbete, och mycket av det, som gör oss och vårt samhälle framgångsrikt, det vill säga skapar värde. Värdet som ligger i förvärvsarbetet har på politisk väg definierats som det viktigaste för att man som samhällsmedborgare gör sin beskärda del och bidrar. Man ska som samhällsmedborgare arbeta och bidra. Genom att på politisk väg, likt den diskurs som förs ovan av mot-sidan, göra om ett infravärde till ett metavärde fastställs också det dominanta värdet inom en arena, bland flera arenor, som Graeber kallar det (ibid: 233-234). Ett värde, värdet som finns inneboende i arbete och arbete som värdeskapande, har alltså på politisk väg blivit mer legitimt än exempelvis att utföra obetalt arbete som exempelvis att sköta om sin familj, värdet i att ha roligt eller att studera för studiernas skull och inte för att det ska leda till en karriär. Utför man inte ett värdeskapande arbete bidrar man inte till det gemensamma och tappar då, som jag tidigare nämnde, sitt värde.

För-sidans argumentation och syn på arbete kan vid en första anblick framstå mer som ett infravärde än ett metavärde som hos mot-sidan. Argumentationen fokuserar som sagt bland annat på att det ska finnas tid över till annat än arbete, att vi ska sjukskriva oss mindre,

framförallt att det arbete vi har inte ska slita ut oss och att vi ska orka arbeta ett helt arbetsliv. Sammantaget ska effekterna av sex timmars arbetsdag göra att vi tjänar på reformen både individuellt och som samhälle. Vid en andra anblick blir skillnaden i min mening inte särskilt stor i praktiken vad det gäller syn på arbete och hur man värderar arbete. Det är nämligen lika självklart för för-sidan som för mot-sidan i deras argumentation att vi ska arbeta. Att som politiskt parti avvika så radikalt från arbetslinjen genom att faktiskt ifrågasätta arbetets självklarhet återfinns inte i den argumentation jag har sett från för-sidan. Det uppstår alltså en slags ambivalens i det faktum att för-sidan argumenterar för en förkortning av arbetstid utifrån en arbetskritisk ståndpunkt men samtidigt menar implicit att det är självklart att vi ska arbeta. Arbetssynen hos för-sidan tycks även domineras av arbetets självklara plats, om än formulerat på ett annat vis än hos mot-sidan.

Ingen sida i debatten ställer sig heller frågan vilken typ av arbeten det är som ska finnas. Det är bara arbete generellt oavsett om det faktiskt ger oss något eller om det är det Graeber och Paulsen menar är ett meningslöst yrke. Alltså tycks båda sidor illustrera den problematik som Graeber lyfter fram. Att arbete inte är värdefullt för vad det gör, det vill säga skapar något, utan snarare för vad det gör med oss (London Real, 2015). Vilket är att inge personen med en status och ett värde som en arbetande människa. Objektet, i det här fallet arbete, inger vid utförandet utföraren det värde som objektet förkroppsligar (Graeber, 2013: 225–226).

I debatten om sex timmars arbetsdag verkar båda sidor utgå från tanken om arbetets självklara roll i vårt samhälle. Att överhuvudtaget kunna delta i diskussionen om arbete tycks man inom svensk politik utgå från tanken om arbetets självklara roll så som i arbetslinjen. Även en sådan avvikelse där man föreslår kortare arbetstid per person men minst lika många arbetade timmar som tidigare leder till en kraftig reaktion som jag har visat ovan. Alltså tycks det inte finnas något utrymme för en diskussion om huruvida vi överhuvudtaget skall arbeta och vidare är utrymmet för diskussion om förkortad arbetstid väldigt snäv i det politiska fältet. Diskussion som rör sig utanför paradigmet där arbete har ett värde i sig förs än så länge framförallt av andra än politiker och utanför det politiska fältet. Personer som David Graeber och Roland Paulsen framstår som delar av den här trenden. Trenden att börja ifrågasätta varför vi insisterar med att arbeta stora delar av våra liv när arbete hela tiden effektiviseras, varför vi ser på arbete som vi gör och varför vi finner oss i att gå till ett arbete som vi uppfattar som meningslöst. I samband med frågeställningar av den karaktären lyfts också alternativ så som arbetstidsförkortning eller medborgarlön.

5.6 Sammanfattning

Avslutningsvis vill jag sammanfatta vad det är jag har kommit fram till ovan. I diskursen om sex timmars arbetsdag använder mot-sidan reformen för att omyndigförklara och förlöjliga för-sidan, bland annat på grund av kostande för reformen. Det framstår även som att det bara är en sida, för-sidan, som faktiskt pratar om sex timmars arbetsdag. Mot-sidan använder istället debatten till att föra fram sin egna arbetsmarknadspolicy, arbetslinjen. Sex timmars arbetsdag (ledighetslinjen) och arbetslinjen ställs mot varandra av mot-sidan och på grund av den dominerande synen på arbete, det vill säga arbetslinjen, leder det till en begränsning av vad som kan diskuteras inom det politiska fältet. Mot-sidan paketerar sin politik i form av doxan som är arbetslinjen. Detta gör att deras politik framstår som politiskt sunt förnuft.

För-sidan konstruerar sex timmars arbetsdag som något som trots kostnaderna skulle leda till både finansiella- och hälsovinster för individer och samhället. Detta tar sig bland annat uttryck i att för-sidan ställer kostnaden för sex timmars arbetsdag mot vad dem kallar ett gott liv. En tanke om ett liv som inte domineras av arbete, där det finns tid över efter jobbet till familj och intressen. Vid närmare granskning uppstår en ambivalent arbetssyn hos för-sidan där de utgår från en kritik av arbetet som det ser ut idag men lösningen är mer arbete, om än kortare arbetsdag.

Debatten, trots att de inte pratar om samma sak, mynnar ut i värderingar och arbetssyn. Hos mot-sidan framstår lönearbete som ett mål i sig, det vill säga arbetet har ett värde i sig. Snarare än att vara ett medel för att uppnå något annat har arbete fått ett värde i sig, så länge det är betalt och vidare skapar värde. För-sidans arbetssyn tycks inte kunna avvika från arbetslinjerna trots att deras utgångspunkt i förslaget om sex timmars arbetsdag bland annat är att kritisera arbete och vad som är värdefullt i livet. Sex timmars arbetsdag som förslag framstår alltså som tätt knutet till forna arbetslinjer och mynnar ut i en ambivalens hos för-sidan vad det gäller kritik av arbete och följsamhet till arbetslinjen. Ingen sida i debatten utvecklar heller vilken typ av arbete det är som vi ska ha mer av vilket är en problematisk aspekt då vissa arbeten idag ses som meningslösa av den anställda.

Avslutningsvis är utrymmet för en diskussion om arbetstid så pass snävt i det politiska fältet att ens föreslå en kortare arbetstid leder till förlöjligande och en diskussion där ena sidan framförallt för fram sin egen arbetssyn. I sammanhanget avviker inte heller sex timmars

arbetsdag i praktiken allt för mycket från forna arbetslinjer vilket i sig illustrerar vilket snävt debattklimat som råder vad det gäller arbetstid i det svenska politiska fältet.

Med tanke på att jämställdhet traditionellt varit en stor del av sex timmars arbetsdagsdebatten och vidare att det framkom en rad debattartiklar i det temat är det nu på sin plats att titta närmare på den delen av diskursen om sex timmars arbetsdag.

6. Positioner, Retorik och Dumhet

Nedan kommer jag att redogöra för hur jämställdhet tar sig uttryck i diskursen om sex timmars arbetsdag utifrån båda sidors argumentation. Inledningsvis vill jag fokusera på för-sidan och sedan mot-sidan för att så tydligt som möjligt visa hur de debatterar om sex timmars arbetsdag och jämställdhet.

6.1 För-sidan

Ursprungligen har sex timmars arbetsdag varit tätt förknippat med jämställdhet och feminism (Sanne, 1995: 196). Det har ofta skanderats under första maj-demonstrationer och drivits som fråga för att ge kvinnor samma möjligheter som män. Antagandet ligger där i att kvinnor utför ett dubbelt arbete. De arbetar till att börja med på sin arbetsplats och sedan har de även ansvar för hemmet och barn. Det är också där som för sidan grundar sin argumentation för sex timmars arbetsdag kopplat till jämställdhet. Problematiken kring att kvinnor oftare än män arbetar deltid för att ha tid till detta dubbla arbete lyfts fram som en motivation till att införa sex timmars arbetsdag. Detta exemplifieras i en artikel om införandet av sex timmars arbetsdag på Svartedalens äldreboende i Göteborg skriven av Vänsterpartiets Mats Pilhem (Pilhem, 2014, september). Sex timmars arbetsdag skulle alltså enligt för-sidan bidra till att jämna ut löneskillnaden mellan män och kvinnor då de får deltid mätt i timmar men betalt för åtta timmars arbete. Detta går att utläsa i exempelvis det Gudrun Schyman uttrycker i en artikel om sex timmars arbetsdag i Miljömagasinet 2010:

”Det vardagsliv många lever idag präglas av tidspress, särskilt för kvinnor...”
(Hären, 2010, september)

I utsagan ovan kan vi se hur Schyman återkopplar till hur kvinnor som utför dubbelt arbete har svårt att hinna med i sina tidspressade liv. Miljöpartisten Carl Schlyter fortsätter i samma anda längre fram i artikeln:

”Effekten (av sex timmars arbetsdag, min kommentar) är att vi generellt umgås mer och att både män och kvinnor lägger mer tid på hemmet enligt en studie från förra arbetslivsinstitutet... proportionellt ökar männens hemarbete mer och kvinnorna lägger mer tid på personlig utveckling” (ibid)

För-sidans sätt att konstruera sex timmars arbetsdag i relation till jämställdhet utgår alltså från antagandet att kvinnor utför ett dubbelt arbete vilket blir svårt att hinna med under dygnets timmar. För att jämna ut uppdelningen mellan det betalda och det obetalda arbetet menar alltså för-sidan att sex timmars arbetsdag skulle bidra till en sådan utjämning. Här kan vi för det första se hur jämställdhet, i försidans argumentation, konstrueras som både en privat och offentlig fråga. Ojämlighet mellan män och kvinnor framställs inte bara som något som utspelar sig inom det offentliga, i detta fall den del av det offentliga som utgörs av arbetslivet, utan även som något som existerar inom hemmets fyra väggar. Ojämlighet mellan män och kvinnor konstrueras alltså som något som genomsyrar såväl det offentliga arbetslivet där kvinnor lönearbetar, såväl som det obetalda ”arbetslivet” i hemmet. För det andra kan vi se hur för-sidan också skapar en verklighet där det inte endast är lönearbete som räknas som arbete, utan även det obetalda hemarbetet. Att definiera jämställdhet som en offentlig och privat fråga och vidare definiera arbete som både obetalt och betalt arbete torde innebära att för-sidan täcker in flera delar av samhället. Delar innebär i det här sammanhanget kvinnor från olika klasstillhörigheter. Kvinnor med olika klasstillhörighet har i olika utsträckning möjlighet att utföra eller inte utföra det obetalda arbetet via exempelvis hemhjälp. Oavsett klass så är det obetalda arbetet kvinnans område (Gemzöe: 2002: 111-112). Alltså tycks för-sidan räkna in kvinnor som arbetar (offentligt), som inte arbetar (privat) och vidare de som utför ett dubbelt arbete i hemmet och på arbetsplatsen (offentligt/privat).

6.2 Mot-sidan

Mot-sidan har även de en jämställdhetsvinkel på sin argumentation mot sex timmars arbetsdag. Deras resonemang illustreras väl av en debattartikel skriven av Nima Sanandaji, liberal debattör och doktor i polymerteknik och Linda Nordlund från liberala ungdomsförbundet, i Uppsala nya tidning (Sanandaji och Nordlund, 2014, maj). Sanandaji och Nordlund menar att en arbetstidsförkortning till sex timmar kommer att slå hårdast mot kvinnors karriärmöjligheter då de redan arbetar relativt få timmar (ibid). Resonemanget återfinns i flertalet av artiklarna jag har undersökt i tidsperioden 2010–2017. Vidare utvecklas detta resonemang av dåvarande moderata ungdomsförbundets (MUF) ledare Bodil Sidén med att kvinnor vinner mest på att det blir mer lönsamt att arbeta och att jobben växer fram. Sidén menar vidare att det krävs mer flexibilitet i barnomsorg samt att fördelningen av hemarbete kan bli bättre (Sidén, 2015, februari). Två representanter för liberalerna, Maria Arnholm och Thomas Stääv, lyfter fram förutom argumentationen ovan att kvinnor och män ska arbeta mer

på samma och rättvisa villkor snarare än att gå ner i arbetstid (Arnholm & Stääv, 2015, mars). Detta för att komma åt den ekonomiska klyftan mellan män och kvinnors löner. Regelbundenheten i utsagorna hos mot-sidan exemplifieras väl med hjälp av utsagor från två artiklar jag har nämnt ovan, det vill säga de som är skrivna av Maria Arnholm (L) och Thomas Stääv (L) och Bodil Sidén (M). I början av artikeln med titeln ”sex timmars arbetsdag är dåligt för jämställdheten” skriver de följande:

”Ska vi nå jämställdhet måste fler kvinnor få möjligheten att jobba, att jobba mer och att få en rättvis lön” (Arnholm och Stääv, 2015, mars).

Citatet ovan beskriver hur mot-sidans jämställdhetsargument grundar sig i en tanke om att fler kvinnor ska arbeta och att de ska arbeta mer. Även i artikeln av Bodil Sidén återkommer detta återigen i följande citat:

”Kvinnor vinner mest på att det blir mer lönsamt att arbeta och jobben växer fram” (Sidén, 2015, februari).

Kopplingen mellan citaten ovan, och mellan texterna, finns i mot-sidans betoning på att det är genom arbete och främst genom mer arbete som jämställdheten kan uppnås, inte genom arbetstidsförkortning. Denna återkommande centrering av jämställdhetsargument i arbete återfinns i samtliga artiklar av mot-sidan som behandlar varför sex timmars arbetsdag skulle vara problematiskt ur jämställdhetssynpunkt.

Mot-sidan konstruerar jämställdhet uteslutande som en offentlig fråga där lönearbetet tycks vara den arena där jämställdhet ska uppnås mellan kvinnor och män. Att konstruerar jämställdhet på ett sådant endimensionellt sätt för med sig att mot-sidan implicit endast tilltalar en del av samhällets kvinnor, det vill säga de som lönearbetar. Varför torde detta utesluta delar av samhället? Initialt genom att det framförallt tycks rikta sig till de kvinnor som har möjlighet att på olika sätt undvika det obetalda arbetet i hemmet, det vill säga kvinnor i medel- och överklass. Det borde rimligtvis vara dessa kvinnor som har möjlighet att arbeta mer så som mot-sidan menar att de ska få möjlighet att göra just på grund av att de inte utför ett dubbelt arbete i samma mån som kvinnor från arbetarklassen som inte kan köpa sig fria från det obetalda arbetet. Mot-sidans argument angående att kortare arbetstid slår mot kvinnors karriärmöjligheter påvisar även där en viss klassmässig referensram vad det gäller

deras syn på arbete. För det första så har inte alla kvinnor samma förutsättningar för att göra karriär beroende på motivation och möjlighet till utbildning (Skilbrei, 1998: 109). För det andra så skiljer sig kvinnoyrken åt beroende på klasstillhörighet där kvinnor från arbetarklassen traditionellt har yrken inom vård, omsorg och service (ibid: 111-112). Att yrken skiljer sig åt mellan kvinnor från olika klasser innebär vidare enligt Skilbrei att de i olika utsträckning kopplar sin identitet till sitt yrke. För kvinnor i medel- och överklass menar hon att kopplingen mellan yrke och identitet är stor. För kvinnor i arbetarklassen får man enligt Skilbrei leta utanför arbetet efter det som kvinnor tenderar att knyta sin identitet till, exempelvis familj (ibid: 109). Mot-sidans argument och sätt att konstruera jämställdhet som en offentlig fråga tyder alltså på att deras referensram och arbetssyn utesluter stora delar av samhällets kvinnor och vidare de kvinnor som innehar traditionella kvinnoarbeten. Mot-sidans argumentation om jämställdhet är viktig att belysa för att den även skvallrar om deras generella arbetssyn. Då mot-sidan tycks utgå från en liberalfeministisk tanke om att kvinnor ska få samma möjligheter som män (Gemzöe: 2002: 31). Alltså torde mot-sidans uttryck kring arbete och identitet gälla män. Mot-sidans syn på arbetet tycks alltså innehålla en tanke om att man ska vara sitt yrke. Vilket blir tydligare om vi kopplar tillbaka till hur kostnad konstruerades i diskursen om sex timmars arbetsdag. Det vill säga att det finns en tydlig neoliberal ingång utifrån tanken att det är på den fria marknaden som människor frigör sig själva. Alltså torde deras arbetssyn präglas av, både vad det gäller män och kvinnor, att det är på arbetsplatsen som vi uppnår vår fulla potential.

Skillnaden mellan sidornas konstruktion av jämställdhet består alltså av hur arbete definieras. Detta implicerar i sin tur hur och vilka grupper i samhället som respektive sida medvetet eller omedvetet eller av ideologiska skäl inriktar sig på. Konsekvensen av mot-sidans argumentation är en viss paradox där kvinnor helt enkelt ska arbeta mer. Visserligen med mer och rättvis lön. På grund av att det obetalda arbetet inte tycks vara en faktor för mot-sidan torde konsekvensen bli att de arbetar mer på jobbet och har samma börda hemma, i alla fall för de som inte kan betala någon att utföra det åt dem.

Ovan kan vi se hur opponenterna skapar sex timmars arbetsdag och jämställdhet diskursivt men på olika sätt, det vill säga skapar olika politiska produkter men i relation till varandra (Bourdieu, 1991: 171–172). För-sidan skapar en produkt där sex timmars arbetsdag är något som skulle jämna ut skillnader mellan könen i relation till arbete och bidra till jämnare dela upp både betalt och obetalt arbete. Mot-sidans politiska produkt menar att det snarare är tvärt

om. Sex timmars arbetsdag skulle minska enskilda kvinnors arbetade timmar och då bidra till att inskränka en redan utsatt grupp s möjlighet till karriär. Mot-sidan skapar en produkt som innehåller ett koncept som utgår från tanken om att det är mer arbete som ger oss bättre jämställdhet. Hur mer arbetade timmar rent konkret ska leda till ett mer jämställt samhälle utvecklas inte av mot-sidan. Jämställdhetsargumentet från motsidan framstår som outvecklade. Hur leder mer arbete till att det obetalda hemarbetet minskar eller delas upp jämnare? Hur växer jobben fram och vad innebär det? Det blir än mer förvirrande när mot sidan exempelvis menar att jämställdhet nås genom att fler kvinnor får möjlighet att jobba, att jobba mer samt ska få en rättvis lön. Som jag utvecklar ovan menar jag att dessa tillsynes ologiska argument kommer av vilken referensram mot-sidan har för arbete och vidare deras definition av arbete. Mot-sidans inriktning på jämställdhet som något som löses inom den offentliga sfären kan återigen härledas till den klassiska liberalfeministiska tankar. I det här fallet målsättningen att sträva efter kvinnlig tillgång till den offentliga sfären (Gemzöe, 2002: 37). Den offentliga sfären innebär i det här sammanhanget bland annat arbetsliv (ibid: 76). Den privata innebär arbete i hemmet som exempelvis att ta hand om barn och familj (ibid).

Att fler kvinnor får jobb och därmed får jobba mer kommer enligt för-sidan av att en sex timmars arbetsdag skapar fler jobb då de jobb som redan finns delas upp till fler personer. En rättvis lön menar jag att för-sidan syftar på när de menar att sex timmars arbetsdag med bibehållen lön ska kompensera dels det obetalda arbetet och dels nedgången i tid som många kvinnor har tvingats till på grund av ett ojämnt ansvar mellan könen för det obetalda arbetet. Alltså förklaras mer konkret hur sex timmars arbetsdag ska ge ett mer jämställt arbetsliv och hemmaliv. Kritiken av sex timmars arbetsdag och deras alternativa lösning framstår alltså ur ett jämställdhetsperspektiv som något outvecklad och ologisk. För-sidan visar å andra sidan hur sex timmars arbetsdag dels ska bidra till att jämna ut fördelningen av det obetalda arbetet och dels hur det minskar stress som de menar att många upplever i sin vardag. I för-sidans argumentation där både privat och offentligt åsyftas synliggörs också radikalfeminismens influens. Radikalfeminismen som i motsats till liberalfeminismen ser även den privata sfären som lika politiskt som den offentliga. Radikalfeminismens kritik av liberalfeminismen berör faktumet att den problematik av förtryck som finns i den offentliga sfären likväl finns i den privata. Detta går att återfinna i för-sidans argumentation ovan där både obetalt (privat) och betalt (offentligt) arbete innefattas i begreppet arbete och vidare i deras lösning på orättvisan, det vill säga sex timmars arbetsdag.

Mot-sidans argumentation verkar mer handla om att föra fram mer arbete som en lösning än att diskutera sex timmars arbetsdag som ett seriöst förslag. Bourdieu utvecklar i sin teori om det politiska fältet ett resonemang om ståndpunkter eller *stances* (Bourdieu, 1991: 177-179). Det handlar om vilka ståndpunkter som olika aktörer i det politiska spelet, som Bourdieu kallar det, har möjlighet att inta. De hade kunnat helt ignorera den aspekten och istället kritisera det genom andra infallsvinklar, som i fallet med den ekonomiskt grundade kritiken. Sålunda en infallsvinkel där kritiken är mer uppenbar och tydligare formulerad. Istället verkar mot-sidan mer intresserad av att föra fram mer arbete som en lösning på jämställdhetsproblematik snarare än att diskutera sex timmars arbetsdag i sig. Mot-sidans möjlighet inom det politiska fältet att inta någon annan ståndpunkt än den de intar menar jag är begränsad. Det politiska fältet möjliggör endast en ståndpunkt där diskursen handlar om hur mer arbete är svaret på jämställdhetsproblematik. Detta innebär att när mot-sidan ovan för fram argument som att det är genom mer arbete som vi blir mer jämställda så spelar det egentligen ingen roll hur utvecklade dessa argument framstår som då de på grund av sin ståndpunkt i det politiska fältet inte har möjlighet till något annat. Hade de valt att stödja sex timmars arbetsdag inom det politiska fältet hade de gått emot sina respektive partier. De hade därmed valt, i det politiska fältet och baserat på deras utgångspunkt som högerpolitiker, fel ståndpunkt. Därför blir det ett alternativ att svagt argumentera mot en reform för att på så vis föra fram sin egna reform eller politiska produkt. Detta gör vidare att debatten om sex timmars arbetsdag blir ensidig när det i praktiken endast är en av sidorna som faktiskt diskuterar sex timmars arbetsdag. Att bara ena sidan, det vill säga för-sidan, tycks diskutera sex timmars arbetsdag är en återkommande aspekt av debatten om sex timmars arbetsdag. Det visade sig även i avsnittet ovan där reformens kostnad var utgångspunkten för diskussionen.

För-sidan är också låsta i sin ståndpunkt. De har inte mer utrymme att manövrera bland olika åsikter än vad mot-sidan har. Båda dessa låsningar i ståndpunkter har att göra med hur det politiska fältet ser ut vid en viss tid och vilka positioner som finns tillgängliga. Det är viktigt att poängtera att denna låsning inte behöver förekomma. Det beror helt på vilket politiskt fält som undersöks. Det förutsätter även att det råder enighet inom de aktuella partierna då konflikter i partier kan utvecklas ur oenighet. Jag återkommer till detta längre fram i uppsatsen under avsnitten åtta och nio. Att båda sidor är låsta i sina respektive ståndpunkter gäller inte endast jämställdhetsaspekten av sex timmars arbetsdag. Denna effekt återkommer även i kostnadsaspekten.

6.3 Retoriska Strategier

I arbetet om diskursen om sex timmars arbetsdag fann jag flera artiklar som utgjorde en lokal debatt mellan mot-sidan och för-sidan. Debattserien rörde specifikt försöket med sex timmars arbetsdag på Svartedalens Äldrecenter i Göteborg. Den inledande debattartikeln, titulerad ”Göteborgarna ska inte betala V-experimentet”, är skriven av Cecilia Magnusson riksdagsledamot (M) Göteborgs Stad, Maria Rydén kommunalråd (M) Göteborgs Stad och Birgitta Simonsson 1:e vice ordförande (M) SDN Västra Hisingen. Artikelns inleds med att författarna fastställer att det är fler jobb och arbetade timmar som säkerställer välfärden. Debattörerna går sedan vidare med att utveckla att miljöpartiet, socialdemokraterna och vänsterpartiet vill införa sex timmars arbetsdag med bibehållen lön och menar att detta är en kvalitetsförsämring, tvärt emot vad äldreomsorgen i Göteborg behöver. Vidare menar de att experimentet med sex timmars arbetsdag är dyrt och kommer kosta 5–7 miljoner kr samt att ingen hänsyn tas till skattebortfall på 2,1 miljarder kr för Göteborg. Nationellt skulle det hamna på minst 155 miljarder kr. Det baserar de på beräkningar från Riksdagens utredningstjänst som undersökt en arbetstidsförkortning på fem till tio timmar i veckan. De menar också att personalen kommer bli mer stressad då de har mindre tid att utföra sina arbetsuppgifter på samt att det kommer att bli svårt att anställa erfaren och utbildad personal på deltid. (Magnusson, Rydén, Simonsson, 2014, september). De avslutar sin artikel med att ”Alliansen vill att än fler ska ha den trygghet som ett jobb innebär och att fler ska kunna få vara med och bidra till det gemensamma” (Magnusson, Rydén, Simonsson, 2014, september).

En vecka senare publiceras Mats Pilhems (V) svar med titeln ”Göteborg tjänar skattemässigt på kortare arbetsdag”. Pilhems artikel inleds med att han menar att högern alltid har varit emot arbetstidsförkortning och att det ser ungefär likadant ut nu. Pilhem svarar vidare på kritiken om mindre tid till att utföra arbetsuppgifter med:

”Vi kommer att ersätta förlorad tid med nya anställda, vilket kommer leda till en minskad arbetslöshet. Samtidigt kan personalen få ett lugnare arbetstempo och de boende på hemmet möta en personal som är mer utvilad”. (Pilhem, 2014, september)

Pilhem poängterar att en arbetstidsförkortning sedan tidigare är genomförd på Toyota för verkstadspersonalen och att det även bör gå att genomföra i en kvinnodominerad arbetsplats. Vidare konstaterar Pilhem att många kvinnor idag går ner på deltid och då får betala sin egen

arbetstidsförkortning samt att äldreomsorgen lider av ett högt sjukskrivningstal och arbetsskador. Angående moderaternas kritik om att skatteintäkter kommer att sjunka drastiskt vid ett försökt med sex timmars arbetsdag menar Pilhem:

”Skatteintäkterna kommer ju i själva verket att öka med vårt förslag. Eftersom lönen blir den samma när man jobbar sex timmar som åtta... om man till detta lägger cirka 20 nyanställda... så kommer ju skatteintäkterna i själva verket att öka” (ibid).

Pilhem avslutar sin debattartikel med att mena att det snarare är moderaterna och deras jobbskatteavdrag som sänkt skatterna och att det är dags att gå vidare och modernisera svenska arbetstid (ibid).

De moderatas politikernas svar och sista delen i debatten tituleras ”Pilhem gillar en kvinnofälla med 6 timmars arbetsdag”. Den första delen av Pilhems resonemang som artikelförfattarna har svårt att förstå handlar om hur nyanställd personal ska ersätta den tid som går förlorad när befintligt anställda går ner till arbetspass på sex timmar.

”Hur ska man kunna ersätta förlorad tid genom att anställa ny personal? Tiden är förlorad och kostar dessutom mer än om den hade varit arbetad eftersom personalen arbetar sex timmar, men får betalt för åtta timmar” (Magnusson, Rydén, Simonsson, 2014, september).

Tanken som artikelförfattarna har svårt att till sig är alltså att de överblivna timmarna varje arbetspass fortfarande ska arbetas men av en nyanställd, man delar alltså på arbetstiden vilket också Pilhem skriver ovan. Den nya personalen ska arbeta samtidigt som övrig personal på passet, alltså ersätts den förlorade tiden av nya personer på varje arbetspass som även de arbetar sex timmar. De ska inte komma in vid något annat tillfälle och ersätta tiden.

Angående arbetstempot skriver de:

Arbetstempot blir högre eftersom det inte blir fler som jobbar på respektive pass. Själva påståendet vittnar bara om att Pilhem inte har en aning om hur det är att arbeta i vården” (ibid).

I båda citaten från Pilhems text ovan framgår det att det kommer att anställas fler personer på arbetsplatsen och att det därmed kommer finnas fler på respektive pass då arbetstiden delas upp så att den totala arbetstiden blir den samma men varje enskild person arbetar sex timmar. Mot-sidans resonemang går helt enkelt inte ihop med deras första påstående. De ändrar sin förståelse av sex timmars arbetsdag och hur det ska appliceras från en mening till en annan.

De moderata debattörernas kritik av sex timmars arbetsdag fortsätter:

”Att jobba eller få erbjudande om arbete två timmar om dagen väcker många tankar. ... Vem kan arbeta två timmar om dagen? Eller blir det fyrskift? Ska man anvisas jobb eller praktik i äldreomsorgen eller komman man att få välja? ... Och hur får man vardagsekonomin att gå ihop på så få timmar?” (ibid).

I citatet ovan ställer sig alltså de moderata debattörerna frågandes till hur arbetsplatsens timmar kommer att delas upp med sex timmars arbetsdag. Deras första fråga om det skulle röra sig om att någon skulle få jobba två timmar faller på sin egen orimlighet, förslaget går ut på att arbetsplatsen i fråga ska ha sex timmars arbetsdag med bibehållen lön. Varför skulle då de nyanställda, som ska täcka upp de överblivna timmarna, endast erbjudas anställningar på två timmar? Försöket med sex timmars arbetsdag på Svartedalen i Göteborg gäller ju hela arbetsplatsen, det vill säga även de nyanställda. Här framstår det som att mot-sidan inte vill förstå hur det skulle kunna fungera med schemaläggning med sex timmars arbetsdag eller att de helt enkelt väljer att inte förstå för att få det att framstå som en dålig idé. Vilket det ju också gör, för precis som mot-sidan skriver så blir det svårt att få vardagsekonomin att gå ihop på två timmars arbetstid per dag. Två timmars arbetsdag har inte varit en del av förslaget utan alla befintligt anställda och nyanställda ska arbeta sex timmars arbetsdag, annars ter sig ju försöket med arbetstidsförkortning något meningslöst. Hur schemaläggningen skulle fungera är dock en viktig fråga att ställa och Pilhem går inte in närmare i sin debattartikel hur detta skulle fungera. I sexmånadsrapporten om försöket på Svartedalen framgår det att de har fem skift på sex timmar eller sex timmar och femton minuter samt ett nattskift på åtta timmar jämfört med fyra skift med arbetstid mellan sex timmar och sju timmar och 45 minuter samt ett nattskift på nio timmar. Alltså har det tillkommit ett skift på dagen och alla arbetstider på samtliga skift har justerats för att dels anpassas till sex timmars arbetsdag och de boendes behov (6 månader med 6 timmar, 2015: 5–6).

Vidare kritiserar även de moderata debattörerna Pilhem för att jämföra en kvinnodominerad bransch med en manligt dominerad bransch, det vill säga Toyotaverkstaden i Mölndal. Mot-sidan menar här att branscherna har helt olika villkor, att jämföra vård och omsorg för människor med tillverkning av döda ting som bilar är inte relevant (ibid). De menar slutligen att ”människors behov kan inte vänta” (ibid). Hur jämförelsen inte är relevant förutom att det är olika branscher förklaras inte och är inte heller särskilt tydlig för mig som läsare. Jämförelsen som Pilhem gör handlar visserligen om två olika branscher. Mot-sidan ställer ”vård och omsorg till människor” och ”tillverkning av döda ting som bilar” mot varandra. Detta implicerar att vård och omsorg för människor kräver något annat än vid tillverkning av bilar. Det förstnämnde innebär både kontakt med och vård av levande varelser vilket debattörerna menar inte kan vänta. Vården för de boende skulle alltså bli lidande då sex timmar inte är tillräckligt för att kunna ge den vård som krävs. Det är alltså en fråga om vårdkvalité som inte kan uppnås med sex timmars arbetsdag. Varför det inte kan uppnås är fortfarande otydligt och vidare varför en fråga om kvalité och i förlängningen effektivitet inte kan jämföras mellan två branscher är även det otydligt. Personalen torde vara mer utvilad då de jobbar mindre tid samt att de är fler som arbetar varje pass så blir denna kritik mer ologisk. Det framstår som ett försök att neutralisera exemplet med framgångarna som Toyota har haft med sex timmars arbetsdag. Kritiken av jämförelsen håller inte för någon djupare granskning. Motståndarna menar vidare att det vore bättre att Pilhem istället för att genomföra ett försök med sex timmars arbetsdag:

”...tog itu med befintliga problem som köerna till äldreomsorgen och personalens arbetsmiljö där var femte medarbetare i staden är utsatt för kränkningar och trakasserier av medarbetare eller chef” (ibid).

Båda är naturligtvis problem som måste arbetas med. Varför arbetet med frågor som dessa inte kan ske samtidigt som ett försök med sex timmars arbetsdag på ett äldreboende är inget som Pilhem svarar på. I mina eftersökningar så framkommer inga fler artiklar i den här debattserien. Mot-sidans försök att här ställa sex timmars arbetsdag mot andra problem är ett retoriskt knep för att få sex timmars arbetsdag att framstå som något onödigt eller mindre viktigt i relation till det som det jämförs med, det vill säga långa köer i vården och dålig arbetsmiljö.

I debatten ovan kan vi alltså se hur idéer manipuleras för att få så stort stöd som möjligt. I det här fallet handlar manipuleringen snarare om att skildra motståndares idéer på ett särskilt sätt för att dels få dessa att framstå som sämre förslag och dels för att på så vis föra fram sin egen idé i ljuset av motståndarens, påstått, sämre idé. Som Bourdieu menar konstrueras politiska produkter i relation till varandra. Det ena förslaget, sex timmars arbetsdag, beskrivs som dålig för att presentera sin egen produkt som bättre.

Kritiken som de moderata debattörerna inleder artikelserien med, det vill säga att sex timmars arbetsdag dels är ett dyrt förslag och att det skulle minska skatteintäkter för Göteborgs Stad, besvaras av Pilhem. Svaret består av att deras oro är ogrundad och att det snarare kommer att bli tvärtom, mer skatteintäkter. När deras kritik blir bemött här ändrar alltså de moderata debattörerna inriktning och attackerar istället själva implementeringen av sex timmars arbetsdag. Detta är inte underligt i sig men sättet de väljer att göra det på är intressant. I de moderata debattörernas framställning av sex timmars arbetsdag som att det skulle leda till tvåtimmarspass tycks det ske en slags medveten oförståelse. En medveten oförståelse av hur sex timmars arbetsdag är tänkt att fungera. Sex timmars arbetsdag blir då något som framstår som ogenomtänkt och dåligt för vem skulle få sin vardag att fungera med två timmars arbete om dagen? Likaså hur skulle äldreboendet kunna fungera med kortare arbetstid och färre personal? Förslaget om försök med sex timmars arbetsdag framstår här som en katastrof för äldreboendet Svartedalen med försämrad vårdkvalité och mer stress. Vid närmare granskning hänger deras resonemang inte ihop. Det framstår alltså som att mot-sidan medvetet missförstår både vad sex timmars arbetsdag betyder och hur det ska implementeras. Diskussionen i exemplet utgår inte från en ståndpunkt att mot-sidan vill försöka lära sig eller förstå idén med sex timmars arbetsdag. De tycks redan från början utgå från att det är en dålig och ogenomtänkt idé som kommer att leda till katastrofala konsekvenser för både skattebetalarna i Göteborgs Kommun och boende och anställda på det berörda äldreboendet.

6.4 Dumhet för att upprätthålla systemet

Ovan har jag återgett två olika exempel ur debatten om sex timmars arbetsdag. Den första, där sex timmars arbetsdag konstrueras ur en jämställdhetsdiskurs, visar jag med hjälp av Bourdieus ståndpunkter hur låsta motståndarsidan är i sin argumentation. Att den till och med leder till att mot-sidan tvingas inta ologiska positioner i debatten. Vilket i sin tur skulle kunna ha sin grund i att synen på arbete och hur och vilket arbete som värderas. Vidare har jag illustrerat, med hjälp av ett utdrag ur debatten om försöket med sex timmars arbetsdag på

Svartedalen i Göteborg, hur dessa ologiska ståndpunkter vidare visar sig och hur de tar sig uttryck i en form av medveten oförståelse för att få sex timmars arbetsdag att framstå som katastrofalt. Båda exemplen ovan illustrerar vidare något viktigt i debatten om sex timmars arbetsdag. Manipuleringen av idéer menar jag kan ses som ett uttryck för en slags dumhet. En sorts dumhet som möjliggör upprätthållandet av ett system av arbetsmarknadspolicy och en syn på arbete.

Med dumhet åsyftar jag inte bristande intelligens eller dylikt. Dumheten i frågan handlar snarare om ett smalt och fokuserat tänkande som får ett, i det här fallet för mot-sidan, positivt utslag (Alvesson & Spicer, 2016: 78). I debatten om sex timmars arbetsdag menar jag att en funktionell dumhet leder till de olika typer av ologiska och otydliga argument ovan. Vidare menar jag att den medvetna oförståelsen återfinns i debatten om Svartedalen även är en konsekvens av den funktionella dumheten som råder när det kommer till arbetsmarknadspolicy hos mot-sidan. Det som blir viktigt att undersöka här är vad som uppnås till följd av de ologiska argument eller retoriska knep som jag belyser ovan, det vill säga målsättningen. Man skulle kunna tro att målsättningen i en debatt om sex timmars arbetsdag är att debattera just det. Jag menar dock att målsättningen återkommande är att föra fram arbetslinjen eller att vara motståndare till arbetstidsförkortning. Ståndpunkterna inom det politiska fältet som mot-sidan står bakom, att arbete är ett värde i sig och vidare att vi bör arbeta mer, gör att det är rimligare för en representant för mot-sidan att inta en position som framstår som ologisk snarare än att hålla med motsidan. Att veta vad man inte ska veta är en viktig del av social makt (Taussig, 1999: 6). Att veta vad man inte ska veta, att hålla sig till sitt partis valda ståndpunkt i det politiska spelet gör alltså ett ologiskt resonemang till logiskt, om man ser till målsättningen. Vilket jag menar i det här fallet är att föra fram arbetslinjen och motsätta sig sex timmars arbetsdag. Som Alvesson och Spicer uttrycker det, funktionell dumhet handlar om ett smalt och fokuserat tänkande med ett positivt utslag (Alvesson & Spicer, 2016: 78). Det blir alltså ett för mot-sidan positivt utslag så länge man för fram sin egen politiska produkt och ställer sig i opposition till motståndarens. Därför menar jag att det ologiska i argumentationen ovan i fallen med jämställdhet och Svartedalen faktisk är funktionell för mot-sidan då det bidrar till att upprätthålla en arbetsmarknadspolicy och i det en särskild syn på arbete och därmed en syn på värde.

6.5 Sammanfattning

Avslutningsvis vill jag sammanfatta vad jag har fört fram ovan. Inledningsvis tycks mot-sidans argumentation anta en aspekt av klass, det framstår som att medvetet eller omedvetet endast tilltalar vissa kvinnor och därmed vissa män. Detta går bland annat att avläsa i deras fokus på att allt jämställdhetsarbete tycks förekomma i det offentliga, det vill säga på arbetsplatsen. Jag redogör sedan för hur Bourdieus politiska ståndpunkter kommer till uttryck i diskursen om sex timmars arbetsdag. Båda sidor blir här låsta i sina ståndpunkter. För mot-sidan innebär detta att deras argumentation kan framstå som ologisk vilket jag attribuerar till att de bortser från det icke-betalda arbetet. Vidare exemplifierar jag debatten om sex timmars arbetsdag med hjälp debattartiklar skrivna av för- och mot-sidan om försöket med sex timmars arbetsdag på Svartedalen i Göteborg. Här menar jag att mot-sidan genom en medveten oförståelse ställer arbetstidsförkortning mot andra frågor som då ska anses mer viktiga. Den medvetna oförståelsen framställer också sex timmars arbetsdag som katastrofalt och ogenomtänkt.

I mot-sidans sätt att konstruera jämställdhet i relation till sex timmars arbetsdag kan deras syn på arbetet skymtas. Det handlar i det här fallet framförallt om mot-sidans fokus på det offentliga och hur de inte observerar det privata det vill säga hemmet.

Båda exempel ovan är dels exempel på hur politiska idéer manipuleras enligt Bourdieu och vidare även exempel på en funktionell dumhet hos mot-sidan. Den funktionella dumheten visar sig enligt mig i de ologiska argument som förs fram och kommer av en målsättning att föra fram arbetslinjen och visa ett motstånd mot arbetstidsförkortning. Detta för att upprätthålla en arbetsmarknadspolicy, det vill säga arbetslinjen.

8. Den politiska dygden

Att konstruera sex timmars arbetsdag utifrån ett miljöperspektiv var något som inte förekom ofta i materialet jag har undersökt. Inte ens av miljöpartiet själva lyfts det fram särskilt ofta mellan 2010 och 2017. Det rör sig om tre artiklar från 2010. I två av dessa intervjuas miljöpartiets Carl Schlyter och deras före detta språkrör Birger Schlaug om arbetstidsförkortning. Även Gudrun Schyman förekommer i dessa intervjuer men uttrycker inga miljöperspektiv och därför kommer jag att fokusera på de två förstnämnda här. Den tredje är skriven av journalisten Mikael Färnbo, publicerad i Dagens Arena. Det kan te sig lite underligt att dedikera ett avsnitt av den här uppsatsen till ett perspektiv utav sex timmars arbetsdag som endast återfinns vid tre tillfällen. Anledningen till att jag har valt att undersöka detta trots det låga antalet artiklar är att det ger en intressant inblick i hur ett politiskt parti internt strider om i vilken riktning det ska gå. I det här fallet vilka frågor som ska premieras vilket är direktkopplat till diskursen om sex timmars arbetsdag. Vidare är det relevant då arbetstidsförkortning traditionellt varit en fråga där miljöpartiet länge profilerat sig, vilket jag kommer att återkomma till.

Först ska vi kort titta på vad som sades av representanterna för miljöperspektivet. Grunden i miljöaspekten av sex timmarsdebatten är att vi ska arbeta mindre och därmed konsumera mindre. Här viker de av från vänsterpartiets förslag på sex timmars arbetsdag med bibehållen lön. Miljöpartiet vill istället se sex timmars arbetsdag med sänkt lön, det vill säga lönen sänks alltså med två timmar eller tio timmar på en vecka. Lägre lön menar både Schlyter och Schlaug skulle bidra till mindre konsumtion och därmed minska effekten på klimatet. Utöver miljöperspektivet lyfter Schlyter och Schlaug bland annat jämställdhetsargument, att vi blir mer jämställda med reformen, och sysselsättningsargument, att fler kommer i arbete med sex timmars arbetsdag (Lehnberg, 2010, maj) (Härén, 2010, september). Efter detta korta intåg i miljöperspektivet tar det slut. Efter 2010 har jag inte sett någon debattartikel eller ledare som använt miljöperspektivet som utgångspunkt i sin argumentation för eller emot sex timmars arbetsdag alternativt för eller emot arbetstidsförkortning mer generellt.

Frågan som då uppkommer är varför är det så? Om miljöpartiet inte haft en historia av stöd för sex timmars arbetsdag så hade avbrottet inte varit lika förvånande. Sex timmars arbetsdag har varit en fråga som funnits med sedan partiets första partiprogram 1982 (Miljöpartiet Allmänt idéprogram, 1982: 10). Det blir än mer intressant när miljöpartiet på kommunal nivå är med och driver igenom flera försök med sex timmars arbetsdag inom olika kommunala

verksamheter. Exempelvis försöket som genomfördes på Svartedalen i Göteborg som jag nämner ovan. Visserligen kan dessa initiativ till viss del förklaras med att kommuner i Sverige har en hög grad av självbestämmande. Det kommunala självbestämmandet räcker emellertid inte för att förklara den aktiviteten på kommunal nivå jämfört med deras deltagande i debatten. Det pekar på att miljöpartiet inte är enat i frågan om sex timmars arbetsdag eller arbetstidsförkortning. Detta tar sig uttryck i en artikel som publicerades i Dagens Nyheter 2011. Debattinlägget titulerades *”kortare arbetstid är inget Fridolin kan säga nej till”* och skrevs av fyra miljöpartistiska riksdagsledamöter Jabar Amin, Annika Lillemets, Jan Lindholm och Valter Mutts.

”Det är föga konstruktivt när ett språkrör (Gustav Fridolin i SVT:s ”Aktuellt” i onsdags kväll, se bakgrund) går ut med ett budskap som går stick i stäv inte bara med partiets grundvalar utan även den förda politiken. Miljöpartiet har inte en partiledare, vi har språkrör. Språkrörens uppgift är, enligt våra stadgar, att företräda partiet och föra ut dess åsikter” (Amin, Lillemets, Lindholm & Mutts, 2011, december).

I samma artikel ger DN en kort bakgrund till artikeln. Fridolin uttryckte i SVT:s Aktuellt att han ville överge partiets krav på en generell arbetstidsförkortning. DN citerar Fridolin när han vidare säger:

”Jag tror inte att något parti överlever om man aldrig vågar gå ut och ompröva de ställningstaganden man tidigare haft och hitta ny politik när världen förändras.”

Att föra en konflikt om en av ”partiets grundvalar”, lokalt samarbeta med andra partier för arbetstidsförkortning och sex timmars arbetsdag samt att partiet i stort sett saknas i debattinläggen jag har granskat skulle kunna tyda på att det råder en konflikt om det Bourdieu kallar för partiets dygd (eng. virtue). Enligt Bourdieu sker det stridigheter inom partier mellan olika grupper. Den stora striden står mellan de som vill bevara partiet, och därmed också dess dygd, som det är och de som är beredda att förändra eller överge sin syn på, för partiet, fundamentala frågor. Konflikten är kopplad till vilka frågor som genererar flest röster enligt Bourdieu och därmed också kapaciteten till att mobilisera flest anhängare med samma syn på den sociala världen (Bourdieu, 1991: 189). Denna konflikt menar jag kan ses i exemplen

ovan. Striden om grundvalen innebär enligt de som vill bevara partiet som det har varit ett särskilt sätt att se på vissa frågor. Vidare har vi Fridolin som tycks vara villig att överge frågan om arbetstidsförkortning och därmed ställa sig till den majoritet av svenska politiska partier som alla gemensamt är emot. Det är en kamp om hur man bör vinna makt. Enligt Bourdieu skulle den förändringsbenägna sidan vara den dominanta här. Jag menar att detta går att avläsa i två saker som jag nämnt ovan. Först har jag fastställt att miljöpartiet, förutom 2010, inte deltar i debatten om sex timmars arbetsdag. Detta torde peka på att sex timmars arbetsdag är en problematisk fråga att uttrycka sig om offentligt på grund av splittringen. Vidare har jag fastställt att de deltar i en rad lokala projekt som initieras på kommunalnivå. Detta menar jag visar att stödet finns samt att det tar sig uttryck där istället för i debatten då det är enklare att genomföra där på grund av det kommunala självbestämmandet.

Baserat på Bourdeus maktens logik som vi kan se hur delar av Miljöpartiet är beredda att ge upp frågan om sex timmars arbetsdag för att på sått vinna över fler anhängare (Bourdieu 1991:181). Detta framstår också som ett försök att närma sig mitten av det svenska politiska spektrumet. Det blir tydligare om vi kort blickar tillbaka till hur sex timmars arbetsdag används som ett sätt att omyndigförklara för-sidan och vidare de som vill samarbeta med för-sidan generellt som i fallet med vänsterpartiet, miljöpartiet och socialdemokraterna ovan. Att det i debatten om sex timmars arbetsdag konstrueras en bild av för-sidan som oansvariga och inte trovärdiga alternativ till regeringsställning torde, tillsammans med miljöpartiets inre konflikt i frågan, kunna peka på att närmandet mot mitten är lika med mer makt det vill säga mer stöd. Om det faktiskt stämmer att ett mittenparti får mer röster än andra är i det här fallet oviktigt. Det intressanta är att miljöpartiets uteblivna deltagande i debatten om sex timmars arbetsdag torde kunna härledas till ett försök att närma sig mitten av det politiska spektrumet i tron om att det kommer att ge fler anhängare och därmed makt. Självklarheten i vilken ståndpunkt som ska intas är alltså inte lika tydlig i ett parti som miljöpartiet i exemplet ovan. Detta jämfört med exempelvis den läsning som jag visar på hos Vänsterpartiet och Allianspartierna i avsnitt 6.

Faktumet att detta potentiellt är ett försök att locka fler röster talar också vidare för hur debattklimatet är angående arbetstid i Sverige. Att frågan är så pass svår att lyfta att man som parti kan tänka sig att överge den trots att den har funnits med sedan partiet bildades. Vilket ligger i linje med den censur av politiska idéer jag menar kan identifieras i det politiska fältet i avsnitt 6 ovan.

9. Utanför det politiska fältet

Att kritisera åtta-timmarsdagen har en inneboende arbetskritik i utförandet. Man ifrågasätter kort och gott normen för hur mycket vi ska arbeta varje dag. För-sidan har en intressant bundsförvant i sin kritik av åtta-timmarsdagen, ingen mindre än före detta socialdemokratiska statsministern Göran Persson. Anledningen till att det är intressant att det är just Göran Persson som uttrycker sig är att socialdemokraterna är emot förslaget centralt. I en artikel där Göran Persson blir intervjuad om hans liv efter politiken tar journalisten upp att Göran Persson förstamajtalat och då rest kravet på sex timmars arbetsdag (Brevinge, 2012, november). Göran Persson säger i artikeln:

”Man kunde jobba allt mer smart och effektivt, men någonstans på vägen händer detta att man säger att nu kan vi inte fortsätta med kortare arbetstid längre eftersom det är ekonomiskt vansinnigt. Ok, men varför är det en ekonomisk naturlag, vad hände som gjorde att det blev den nya sanningen?” (ibid).

I båda citaten ovan kan vi se hur Göran Persson ifrågasätter åtta timmar som normen för arbetstid eller som de uttrycker det, en naturlag. Det finns alltså ett samband mellan citaten i arbetskritiken som de båda uttrycker. Att Göran Persson uttalar sig på så om arbetstid är förvirrande. Hur kan han som före detta socialdemokratisk statsminister göra det i ett politiskt fält där de som är för sex timmars arbetsdag förlöjligas och vars kompetens ifrågasätts? Det operativa ordet i föregående mening är *före detta* socialdemokratisk statsminister. Jag menar att Göran Persson efter sin politiska karriär numera befinner sig i ett annat fält än det politiska. I detta andra fält finns inte samma censur av sex timmars arbetsdag som politisk idé som i det politiska fältet. Göran Persson blir inte heller längre låst av vilka ståndpunkter som är gångbara inom det politiska fältet. Alltså när vår före detta statsminister var en aktiv del av socialdemokraterna kunde han inte, oavsett om han ville eller inte, uttrycka stöd för sex timmars arbetsdag. På frågan om varför han inte gjorde gemensam sak med vänsterpartiet och miljöpartiet under sin tid som statsminister svarar han:

”Jag kan villigt erkänna att det inte stod på dagordningen. Jag såg inte på saken på samma sätt vid det tillfället utan var helt upptagen med att få ordning på statsfinanserna. Men nu kan jag inte förstå att vi inte ska kunna föra en sådan diskussion” (ibid).

Att få ordning på statsfinanserna är något vagt och det är inte helt tydligt hur statsfinanser som är direkt påverkade av arbetstid, exempelvis genom skatteintäkter, skulle utesluta att arbete kring en arbetstidsförkortning fördes samtidigt. En statsminister och regeringen generellt bör arbeta med flera saker samtidigt. Göran Perssons uttalande illustrerar en återkommande sak i diskursen om sex timmars arbetsdag. Att frågan verkar vara svår att föra fram överhuvudtaget inom svensk politik. Att Göran Persson uttalar sig i frågan överhuvudtaget efter att han har slutat som professionell politiker är i min mening ingen slump. Han har sedan sin avgång som statsminister fått tillgång till andra ståndpunkter och andra fält. I dessa andra fält eller arenor som Graeber kallar det värderas saker olika och därmed finns det möjlighet för Göran Persson att uttrycka ett stöd för en fråga som tidigare varit omöjlig för honom att stödja.

9.1 Puritaner och praktiker

Trots svårigheten som tycks finns kring att stödja sex timmars arbetsdag så förekommer det trots allt stöd för sex timmars arbetsdag på lokal nivå även inom socialdemokraterna. Exempelvis vid försöket med sex timmars arbetsdag på Svartedalen i Göteborg där försöket röstades igenom med stöd av socialdemokraterna. Den lokala nivån av socialdemokrater deltar även i viss mån i debatten om sex timmars arbetsdag. Vidare uttrycker Inger Nilsson, ordförande för S-kvinnor i Skåne, sitt stöd för reformen i en debattartikel med titeln ”Inför sextimmars arbetsdag”. Hon skriver bland annat:

”Att förkorta arbetstiden till sex timmar har länge varit en av S-kvinnors hjärtefrågor” (Nilsson, 2013, augusti).

Och vidare:

”I alla år har vi hört att vi inte har råd med detta, det kommer inte kunna genomföras, det är parternas sak att avtala om arbetstider och löner” (ibid).

De som lyser med sin frånvaro i debatten är socialdemokraterna på centralnivå, det vill säga ledningen vilket exemplet ovan med Göran Persson visar tydligt. Vid sin tid vid makten var arbetstidsförkortning inte aktuellt. Det finns alltså en skillnad i frågan om sex timmars arbetsdag på olika nivåer i partiet. Närmare bestämt mellan den centrala ledningen och de lokala representanterna vad det gäller sex timmars arbetsdag. Trots att de tillhör samma parti

så finns det vissa aspekter som gör att denna diskrepans i frågan om sex timmars arbetsdag kan förklaras. Utifrån materialet har jag valt att kalla dessa grupper puritaner och praktiker. Skillnaden mellan socialdemokraterna och miljöpartiet är att det är den bevarande kraften, det vill säga puritanerna, som har makten inom socialdemokraterna. Det skiljer sig också i den mån att jag inte menar att gruppen praktiker nödvändigtvis försöker ändra partiets riktning officiellt. De agerar snarare på sina uppfattningar i frågor som skiljer sig från den centrala nivån. Vad som motiverar den lokala nivån att agera så här skiljer sig från fall till fall. Det kan röra sig om ideologiska övertygelser som skiljer sig från partiet eller så kan det handla om praktiska lösningar på operationella problem i den kommunala verksamheten. Den först nämnda gruppen, puritaner karaktäriseras av en följsamhet av den officiella politiska linjen i en särskild fråga. Den linje som partiet har bestämt är den som också gäller i det politiska arbetet. Detta kan exempelvis ses i de debattinlägg ovan där partierna hos för-sidan och mot-sidan följer sin partilinje i frågan. Dessa puritaner kommer jag att återkomma till senare.

Den andra gruppen, praktiker, är i regel lokalpolitiker som befinner sig långt bort från den centrala makten. Då syftar jag främst på att de inte befinner sig högt i hierarkin/maktnivån inom partiet snarare än ett geografiskt avstånd. Dessa praktiker har mer spelrum vad det gäller möjligheten att ta ställning i frågor som centralledningen undviker eller motsätter sig. Detta större spelrum beror på främst två faktorer. Först menar jag att det beror på hur maktfördelning och kommuner fungerar i Sverige. Det kommunala självstyret innebär att samtliga kommuner i Sverige har ett stort mått av självbestämmande och handlingsutrymme när det gäller lokala och/eller regionala frågor. Denna princip gäller även Sveriges landsting som likt kommuner har ett stort mått av självbestämmande. Det här självstyret innebär att trots att praktiker befinner sig längre ned i makthierarkin så har de möjlighet att agera utanför ramarna för partiet i stort och framförallt inte behöver hålla sig inom lika snäva linjer som det centrala partiet. Detta exemplifieras väl av de försök med sex timmars arbetsdag som genomförs med stöd av socialdemokrater, exempelvis försöket med arbetstidsförkortning på Svartedalens äldrecenter i Göteborg. Försöket röstades igenom av miljöpartiet, socialdemokraterna och vänsterpartiet. Av tre partier så är endast ett helt enigt i frågan om sex timmars arbetsdag och arbetstidsförkortning, det vill säga vänsterpartiet. Vad det gäller miljöpartiets ambivalens i frågan behandlar jag den ovan. Socialdemokraterna, vars centrala ledning är emot en generell arbetstidsförkortning, går alltså emot sitt parti med hjälp av det kommunala självbestämmandet och röstar igenom försöket. Jag menar också dessa avvikande handlingar ska ses mot bakgrunden att det inte bara finns ett politiskt fält eller en arena där

värde realiseras. Som Graeber menar rör sig aktörer mellan olika arenor utan att det uppstår någon motsägelse (Graeber, 2013: 229-231). Att socialdemokraterna avviker från partilinjen här möjliggörs alltså vidare, förutom det kommunala självbestämmandet, av att de i det lokala sammanhanget, det vill säga Göteborg, befinner sig i ett annat politiskt fält än det som råder på en nationell nivå, exempelvis som i fallet med diskussionen utifrån jämställdhet. I det lokala fältet framstår det som att saker värderas annorlunda och därmed erbjuds andra ståndpunkter. Det exakta motivet till varför socialdemokraterna i Göteborg röstade för försöket kan jag inte uttala mig då det inte framgår. Men de röstade likväl mot partiets officiella hållning.

Det andra skälet till att praktiker har större flexibilitet i förhållande till vilken ståndpunkt som kan intas är att de arbetar nära den praktiska verksamheten. Denna närhet till den dagliga styrningen av kommunal- och landstingsverksamhet gör att det är enklare att införa förändringar i verksamheten. Ändringar, eller reformer, som i det politiska fältet är knutna till ideologiska sidor och därmed blir svåra om inte omöjliga att implementera. För praktiker kan dessa ideologiska reformer och idéer anta en annan form. En form där reformen mer karaktäriseras som en praktisk lösning på ett verksamhetsproblem snarare än den ideologiskt laddade form som annars är tillgänglig för politiker i en mer centralroll i ett parti. Det rör sig alltså återigen om olika arenor. Arenor där idéer antar olika form beroende på hur saker värderas i dessa arenor (Graeber, 2013: 229, 230-231). För att exemplifiera detta vill jag lyfta fram en artikel. Artikeln handlar om ett försök med sex timmars arbetsdag på en operationsavdelning på Mölndals sjukhus. I artikeln intervjuas bland andra en moderatpolitiker vid namn Johnny Bröndt. Han var vid tillfället ordförande i Sahlgrenska Universitetssjukhusets styrelse. I intervjun säger han följande:

”Det här är ett försök som både personal och patienter vunnit på. Vi får ut mer vård än vi fick tidigare på avdelningen, köerna till höftledsoperationer har minskat” (Sandborg, 2016, juni).

Det är viktigt att notera här att det formella beslutet att testa och fortsätta med sex timmars arbetsdag var ett tjänstemannabeslut. Men faktum kvarstår att även den politiska ledningen för verksamheten stödjer beslutet vilket inte är självklart, särskilt inte i det här fallet. En moderatpolitiker uttrycker sig alltså positivt till ett fortsatt försök med sex timmars arbetsdag i vården, det vill säga landstingsverksamhet. Detta i rak motsats till den ståndpunkt hans

partikamrater intar i debatten, vilka bland annat arbetar i grannkommunen Göteborg som jag hänvisar till ovan. Det framstår alltså som att Bröndt har mer eller andra möjligheter att uttrycka sig än sina partikollegor. Jag menar att detta beror på att han endast uttrycker sig kring en praktisk lösning på en problematik på en av landstingets verksamheter. Snarare än att han uttrycker ett stöd för sex timmars arbetsdag utifrån en ideologisk ståndpunkt. Arbetstiden är den densamma, motivationen en annan. Bröndt har här möjlighet att vandra mellan arenor på andra sätt hans partikamrater. Anledningen är just att sex timmars arbetsdag är, i en arena, en praktisk lösning och en ideologiskt grundad reform, i en annan arena. Därmed uteblir motsägelsen av att uttrycka stöd för sex timmars arbetsdag som hade infunnit sig om han valt fel ståndpunkt exempelvis en debattartikel som uttryckte stöd för reformen.

Ett problem uppstår här, nämligen relationen mellan praktiker och partiets dygd. Det ter sig svårt att förstå hur en representant för ett parti som konsekvent är emot kortare arbetstider kan uttrycka en åsikt som är diametralt motsatt. Jag menar att partiets dygd och den problematik som jag beskriver ovan i exemplet med miljöpartiet inte uppstår i fallet med praktiker.

Anledningen till att åsikter kan uttryckas som går emot den, dygden, är relaterat till den praktiska naturen som sex timmars arbetsdag har i det här sammanhanget. Med praktisk natur syftar jag på att arbetstidsändringen ses som en praktisk lösning på ett problem. Ett problem med både utslitna anställda som stod under hög arbetsbelastning, hög personalomsättning och långa vårdköer (Sandborg, 2016, juni). Enligt Johnny Bröndt var sex timmars arbetsdag en bra lösning på dessa problem. På grund av att ändringen i arbetstid här produceras som en praktisk lösning som saknar ideologisk natur hamnar det inte i motsats till dygden i partiet. Det går heller inte emot deras syn på arbete då arbetet effektiviseras i det här fallet.

Alternativt att personen i fråga är isolerad i denna ståndpunkt samt står så pass långt ner i makthierarkin att det inte uppstår en sådan konflikt som i fallet med miljöpartiet.

För att sammanfatta menar jag alltså att det finns en diskrepans mellan hur olika maktskikt inom ett parti ställer sig i vissa frågor. En sådan fråga är huruvida vi bör införa sex timmars arbetsdag i en eller annan omfattning eller inte. För att beskriva den här diskrepansen har jag delat upp dessa i grupperna puritaner och praktiker. Puritaner karaktäriseras av att följa partiets linje. Puritaner kan förekomma på alla nivåer i partiet. Dessa exemplifieras i flera citat ovan där representanter för mot-sidan uttrycker liknande argument mot sex timmars arbetsdag. Praktiker utmärks av att de är lokalpolitiker som befinner sig i den nedre änden av maktstrukturen inom partiet. Dessa praktiker vill inte nödvändigtvis förändra partiets

inställning i särskilda frågor. De agerar snarare efter den lokala uppfattningen i frågor. Vidare har de friare spelrum än puritaner tack vare det självbestämmandet inom kommuner och landsting. Deras närhet till den dagliga praktiska verksamheten bidrar också till det friare utrymme de besitter när det gäller ståndpunkter som kan intas. Jag visar med hjälp av mitt material exempel på praktiker. Först behandlar jag socialdemokraterna i Göteborg som röstar för ett försök med sex timmars arbetsdag. Sedan moderaten Johnny Bröndt som uttrycker sig i rak motsats till sitt eget parti och motsidan generellt när han uttalar stöd för försöket med sex timmars arbetsdag på Mölndals sjukhus. Exempelen ovan illustrerar hur aktörer på individuell nivå kan förbi gå den problematik i att överhuvudtaget prata om sex timmars arbetsdag.

10. Sammanfattning och slutsatser

I detta avslutande avsnitt ämnar jag att sammanfatta vad jag har visat ovan har framkommit i mitt arbete med sex timmars arbetsdag och vidare förtydliga vad jag har kommit fram till i relation till mina forskningsfrågor, Vilka deltar i debatten? Vad pratar dem om i debatten om sex timmars arbetsdag? Vilka syner på arbete kan identifieras i debatten? Vilka hinder, om några, finns i debatten? Jag tänker även använda detta avsnitt för att kort diskutera mina egna reflektioner som jag gjort under arbetet med uppsatsen och vidare vilka områden som hade varit intressanta att bedriva ytterligare forskning i.

Debatten om sex timmars arbetsdag förekommer till största del i tryckt media, exempelvis Tidningen ETC. Göteborgs Tidning och Dagens Nyheter. Den förs framförallt i form av debattartiklar skrivna av främst politiker även om företagare och forskare förekommer i viss mån. Politikerna som deltar i debatten kommer från olika nivåer i partierna de representerar och både lokalpolitiker och partiledare finns representerade bland deltagarna jag har sett. Vad det gäller vilka politiska partier som deltar är det ett ganska brett spektrum från både höger och vänster på den politiska skalan. Detta breda spektrum är vidare uppdelat längs två tydliga sidor i debatten. Den första, som är för sex timmars arbetsdag, utgörs av kommunistiska partiet, vänsterpartiet, miljöpartiet, feministiskt initiativ och i viss utsträckning socialdemokraterna. Den sidan av debatten har jag valt att kalla för-sidan. Deras meningssmotståndare i debatten som jag har kallat mot-sidan utgörs av de partier som samlat kallas för alliansen, det vill säga moderaterna, liberalerna, kristdemokraterna och centerpartiet. Som jag nämnde kort tidigare utgörs även deltagarskaran av företagare, forskare och representanter för tankesmedjor. Deras deltagande har visat sig vara på en liten skala och jag har kommit att fokusera mer på de politiska deltagarna, dit jag även räknar de som skriver för tankesmedjor.

Vad det gäller hur sex timmars arbetsdag beskrivs diskursivt har det visat sig handla om framförallt en diskussion som utgår från hur dyr en sådan reform skulle vara. Mot-sidan menar här att reformen är för dyr och använder vidare sex timmars arbetsdag för att omyndigförklara dem som föreslår det. På grund av hur det politiska fältet ser ut i Sverige så sker det en censur av vilka politiska frågor som är gångbara att diskutera vilket kan ses som ett hinder i debatten. Sex timmars arbetsdag konstrueras av mot-sidan som något vansinnigt och att förslå en sådan reform berättigar till och med kritik mot de partier som ens vill samarbeta med dem. Det har visat sig i debatten att mot-sidan, snarare än att diskutera sex

timmars arbetsdag, tar tillfället i akt att föra fram sin egen arbetsmarknadspolicy, arbetslinjen. I begreppet arbetslinjen menar jag att alliansen lägger sin motsvarighet till sex timmars arbetsdag vilket något sammanfattat går ut på att vi ska arbeta mer, närmare bestämt fler arbetade timmar. Begreppet arbetslinje är begrepp som använts flera gånger av olika partier och med olika innebörd under 1900-talet. När alliansen paketerar sin politik i ett begrepp som jag menar är doxa inom svenska politik sker en manipulering av idéer. En manipulering av idéer som går ut på att i slutändan vinna makt genom att få ett så stort folkligt stöd som möjligt. Detta menar jag uppnås genom sammankopplingen mellan alliansens arbetsmarknadspolitik och det som har blivit politiskt sunt förnuft i Sverige. Detta bidrar också till den censur av politiska idéer jag nämnde tidigare. När en idé som konstrueras som diametralt motsatt det som är politiskt sunt förnuft blir det också tydligare varför det är en sådan svår fråga, en fråga som kan användas för att omyndigförklara. Sex timmars arbetsdag konstrueras alltså diskursivt som något vansinnigt av mot-sidan. Den används vidare för att föra fram sin egen politik som framstår som sunt förnuft. Vilket tycks vara det mot-sidan framförallt gör i debatten om sex timmars arbetsdag. Det vill säga utnyttja diskussionen till att föra fram sitt egna alternativ, alliansens arbetslinje. I praktiken verkar det alltså bara vara en av sidorna i debatten som faktiskt pratar om sex timmars arbetsdag.

För-sidan har även de en utgångspunkt i kostnad. Deras utgångspunkt skiljer sig något jämfört med mot-sidan. För-sidan konstruerar sex timmars arbetsdag utifrån en utgångspunkt att de vinster som görs till följd av reformen är väl värda de kostnader som den också innebär. Vinsterna menar för-sidan utgörs av samhällsekonomiska vinster så som färre sjukskrivningar och arbetsrelaterade sjukdomar. Reformen innebär också en mindre stressig vardag för individer och familjer som då har möjlighet att spendera mer tid tillsammans. De ställer sig också frågande kring hur mycket ett gott liv är värt jämfört med de kostnader som en reform av arbetstider skulle innebära. Vid närmare granskning framstår sex timmar som ett något ambivalent förslag. Ambivalent i den mån att det föreslås tillsammans med att den nuvarande normen, åtta-timmar, kritiseras. Man kritiserar en norm som säger att vi ska arbeta mycket och förslår som lösning på detta att fler ska arbeta, om än mindre på individuell nivå.

I båda sidornas sätt att diskursivt bygga upp sex timmars arbetsdag finns det en intressant aspekt av värde och värderingar som jag har undersökt. Jag har tolkat det som att sidornas syn på arbete skiljer sig något åt. Mot-sidan tycks fokusera helt på det betalda arbetet. Ett fenomen som jag menar har blivit ett metavärde vilket innebär att arbetet beskrivs på ett

sådant sätt att det tycks vara ett värde i sig snarare än ett verktyg för att uppnå andra värden så som mat, ett gott liv eller vad man nu vill lägga sin tid och sina pengar på. Verktuget har blivit målet. På för-sidan inräknas även det obetalda arbetet, sådant arbete som exempelvis utförs i hemmet. Men även här är arbete det huvudsakliga fokuset och något större avsteg från traditionen av arbetslinjer i svensk politik görs inte. Därav den ambivalens som uppstår i sex timmars arbetsdag som jag nämner ovan. Sidorna i debatten tycks alltså ha väldigt olika sätt att dels definiera arbete och vidare olika sätt att värdera arbete. Men i praktiken liknande arbetsmarknadspolicys som båda förespråkar mer arbete. Frågan om vilken typ av arbete syns överhuvudtaget inte till hos någon sida i debatten.

Sex timmars arbetsdag diskuteras vidare som reform för jämställdhet. För-sidan konstruerar det då som en reform som kommer att leda till en mer jämställd uppdelning av det obetalda arbetet. Arbete definieras av för-sidan här som något som både sker inom den offentliga och den privata sfären. Mot-sidan menar det motsatta att sex timmars arbetsdag snarare kommer att slå hårdare mot kvinnor, den grupp som redan nu jobbar mindre än män. Det är istället genom mer arbetade timmar som jämställdhet uppnås. Motsidan tycks konsekvent utesluta stora delar av samhället i deras sätt att värdera arbete och deras konstruktion av jämställdhetsproblematik i sex timmars arbetsdag. Att exempelvis inte alls se det obetalda arbetet som arbete tyder på att motsidan riktar in sig på grupper som har möjlighet att undkomma detta, via exempelvis städhjälp. Det finns alltså en klassdimension i motsidans syn på arbete. I mot-sidans uppbyggnad av mer arbete som lösningen på jämställdhetsproblematik uppstår en del ologiska argument. Dessa ologiskheter grundar sig i de politiska ståndpunkter som mot-sidan tvingas inta i det politiska fältet. De kan inte, om de inte vill gå emot sin partilinje, inta någon annan position oavsett om den framstår som ologisk eller inte. Dessa, tillsynes, ologiska argument utgår också från ett liberalfeministiskt perspektiv där kvinnlig frigörelse sker på arbetsplatsen vilket också har visat sig vara en del av motsidans syn på arbete.

I exemplet med försöket i Svartedalen menar jag att det går att utläsa ytterligare en intressant aspekt av diskursen av sex timmars arbetsdag. I utbytet av debattartiklar visar motsidan tecken på det jag kallar för medveten oförståelse. Medveten oförståelse syftar på att motsidan låtsas att inte förstå hur sex timmars arbetsdag ska fungera i praktiken och därmed målar upp ett scenario där reformen är katastrofal. Försöket med sex timmars arbetsdag ställs mot vad

mot-sidan menar är viktigare frågor. Detta för att visa på vilken dålig idé det är att ens försöka.

Jag menar att det som framkommit i styckena om jämställdhet och retoriska knep tyder på en funktionell dumhet hos mot-sidan. Denna dumhet beror inte på bristande intelligens utan handlar snarare om ett sätt att bevara ett system, i det här fallet ett system av arbetsmarknadspolitik och i förlängningen en syn på arbete. Det som för den oinvigde framstår som ologiska argument, retoriska knep eller medveten eller till och med omedveten oförståelse kan för den invigde vara helt logiskt och rimliga uttryck. Det beror helt på vilken målsättning som finns. Jag menar att målsättningen i exemplen ovan inte är att diskutera sex timmars arbetsdag och har nog aldrig varit det. Det har snarare varit en möjlighet för mot-sidan att propagera för sin egen politik, i det här fallet arbetslinjen. Det är ett återkommande tema genomgående i de artiklar som jag har tagit del av. Motsidan tycks konsekvent inte vilja diskutera sex timmars arbetsdag och istället föra fram arbetslinjen. Med den målsättningen framstår inte utsagorna som lika ologiska om målet som sagt är att hela tiden dels koppla tillbaka till arbetslinjen och dels att visa hur dålig sex timmars arbetsdag är. Huruvida detta görs skickligt eller inte är en annan sak.

Miljöpartiets låga deltagande i debatten ledde mig in på en diskussion om politiska partiers dygd och vidare i min mening en skymt av kontexten i vilken diskursen om sex timmars arbetsdag förs. Partiet driver frågan om arbetstidsförkortning lokalt och deltar i projekt som det i Svartedalen i Göteborg men centralt är deltagande lågt. Jag menar att det är till följd av en kamp om partiets dygd. Dygden som bland annat utgörs av en klassisk miljöpartistisk fråga som sex timmars arbetsdag. Sidorna i kampen vill antingen bevara eller förändra partiet och det mynnar ut i en kamp om vilket sätt som är det bästa att uppnå makt. Jag menar alltså att det går att se en kamp om makten inom miljöpartiet i deras svala deltagande i debatten men aktiva deltagande i projekt så som Svartedalen. Delar av miljöpartiet ser alltså i min tolkning inte längre sex timmars arbetsdag som ett sätt att uppnå makt. Det tycks också förstärka bilden av frågan som omyndigförklarande och vansinnig som den konstrueras av mot-sidan. Detta menar jag vidare påvisar vilket svårt debattklimat det är i det politiska fältet när det kommer till arbete och arbetstid. Att en fråga kan ses som ett hinder för att locka fler röster.

Denna bild av sex timmars arbetsdag som något vansinnigt som helst inte diskuteras tycks också förstärkas om vi ser till Göran Persson och hur han nu uttrycker sig efter sin politiska

karriär. När han trätt ut från det politiska fältet kan han uttrycka ett stöd för reformen vilket han också gör. Ståndpunkterna som finns tillgängliga utanför det politiska fältet tycks alltså skilja sig något.

Dessa exempel ovan menar jag illustrerar den kontext som diskursen förs i. Dels den censur av sex timmars arbetsdag som politisk idé och dels hur det utanför det politiska fältet och i politiska arenor finns helt andra möjligheter och ståndpunkter i relation till sex timmars arbetsdag.

För att ytterligare illustrera denna poäng lyfter jag slutligen fram det jag kallar för puritaner och praktiker. I ett parti menar jag att det finns olika maktskikt. Dessa olika kategorier innebär olika positioner i dessa maktskikt. Puritaner är den grupp exempelvis genom funktionell dumhet följer partilinjen. Praktiker menar jag är politiker som befinner sig lägre ner i ett partis maktskikt, exempelvis lokalpolitiker. Denna position må innebära mindre makt inom partiet men paradoxalt nog mer frihet lokalt. På grund av de i detta sammanhang befinner sig i ett annat fält finns det möjlighet för dessa att inta positioner offentligt som diametralt står i motsats till partiets linje. Detta exemplifieras av den moderata politikern som uttrycker sig positivt om sex timmars arbetsdag. Jag menar att detta dels beror på friheten som åtnjuts av lokalpolitiker och dels på grund av lösningar som sex timmars arbetsdag ses som praktiska lösningar på problem i den lokala verksamheten. På grund av att frågan inte nödvändigtvis är lika ideologiskt laddad i dessa lokala fält är alternativen för aktörer fler. Det handlar till viss del även här om målsättning som fallet med funktionell dumhet. Den lokala politikerns mål överensstämmer inte nödvändigtvis med målen hos dem som sitter i en central roll. Alltså tycks det politiska fältet i sig vara ett hinder i debatten. När frågan om arbetstid överhuvudtaget inte går att diskutera i ett sammanhang men utan problem i ett annat bör det betyda det finns hinder. Jag menar att detta beror på hur arbete har definierats under 1900-talet genom olika arbetslinjer som, trots olika syften, har haft en liknande arbetssyn att det är något bra som har ett värde i sig.

10.1 Egna reflektioner och tankar kring vidare forskning

För vidare forskning menar jag att det hade varit av värde att fortsätta undersöka arbetslinjen och dess olika användningsområden inom svensk politik. Det hade även varit av intresse att undersöka hur arbetslinjer faktiskt påverkar människor och vårt samhälle. Mer specifikt hade detta kunnat ske i form av deltagandeobservation och intervjuer på arbetsförmedlingen eller

verksamheter som tar emot folk som av olika anledningar är långtidsarbetslösa så som Samhall. Vilket i sammanhanget hade kunnat bygga vidare och utveckla den forskning Roland Paulsen bedrivit på arbetsförmedlingen vilket han återger boken *Vi bara lyder* (2015). Vidare hade det varit intressant att under ett större forskningsprojekt delta i studier av verksamhet som har sex timmars arbetsdag eller någon liknande förkortad arbetstid. Detta för att mer forskning, och framför allt långsiktig forskning, krävs på området för att kunna belägga många av de positiva eller negativa effekter som återkommer i debatten. Denna typ av forskning tycks inte premieras. Se exempelvis hur den förra Allians regeringen lade ned arbetslivsinstitutet vars uppdrag var att bedriva forskning kring just denna typ av problematik.

Vad det gäller ny forskning menar jag att antropologin hade kunnat erbjuda mycket i form av folks upplevelser kring sitt liv med och utan sex timmars arbetsdag. Även personernas liv utanför arbetsplatsen hade kunnat figurera i studien och därmed gett intressanta insikter i hur denna del av livet påverkas. Detta tillsammans med forskningsbidrag från medicin och andra discipliner menar jag bidragit till att utvidga vår förståelse av ämnet.

Slutligen vill jag kort gå in på mina egna reflektioner kring det jag har sett i diskursen om sex timmars arbetsdag. Först och främst menar jag att det är viktigt att blottlägga policy för vad det faktiskt är, politiska organiseringsprinciper. Vad gör då en sådan princip med oss som samhälle? Exempelvis ställer jag mig undrade till hur bra det är för oss som samhälle att leva med en arbetsmarknadspolicy som utgår från att dela upp människor i två grupper och göra skillnad i värde på de som kan arbeta och de som inte kan arbeta. Vidare ställer jag mig kritisk till en arbetsmarknadspolicy som grundar sig i att arbete är sunt förnuft och källan till fysisk och psykisk hälsa. Visserligen finns det naturligtvis en känsla av välbehag i att ha ett arbete man tycker om och som känns meningsfullt. Men hur många har verkligen det?

Vad gör det med människan när arbetssynen i samhället säger att det jag gör varje dag ska göra att jag mår bra men i själva verket gör mig sjuk eller bara är monotont och tråkigt. Det finns alltså minst sagt anledning att ifrågasätta varför arbete har blivit ett metavärde. Varför det är en sån central del i vårt samhälle och varför måste vi arbeta så mycket när effektiviseringar och rationaliseringar kontinuerligt gör vårt arbete mindre slitsamt i teorin. Oavsett om det är genom sex timmars arbetsdag eller någon annan nytänkande idé så som medborgarlön så krävs det en fortsatt diskussion. En diskussion som just nu ser något svåråtkomlig ut med tanke på den politiska kontext som sex timmars arbetsdag förs i. Det

krävs vidare mer forskningsprojekt med sex timmars arbetsdag. Projekt över lång tid och en funktionell följeforskning.

Ambivalensen hos för-sidan menar jag återspeglar en problematisk aspekt av den arbetskritiska trenden, bland annat Roland Paulsen och David Graeber representerar, står inför. Att översätta teoretiska resonemang om arbetskritik till politisk handling. Att faktiskt genomföra någon större förändring vad det gäller synen på arbete och arbetstid eller åtminstone föra diskussionen bort från arbetets självklara roll och arbetets egenvärde. Det är problematiskt att arbetstidsförkortningen har stagnerat ändå sedan mitten av 1970-talet. Diskussionen förs framförallt bland akademiker då frågan, i Sverige, är som politisk kryptonit. Tursamt nog verkar en del hända lokalt i politisk mening. Exempelvis det försök i Svartedalen, vilket är ett bland flera som genomförts under de senaste åren⁶. Det är även av värde att se över vilka andra alternativ som finns till arbetstidsförkortning. Ett omtalat exempel är medborgarlön. Försök med detta genomförs just nu i Finland⁷ och har tidigare bland annat utförts i Holland⁸. Svårigheten med att diskutera något som inte ligger i linje med arbetslinjen verkar även gälla medborgarlön i Sverige. I boken *Den Huvudlösa Idén* (2003) av Per Jansson menar han att förslaget blockeras i debatten (Jansson, 2003: 149-151).

Med mina sista ord i den här uppsatsen vill jag kort diskutera huruvida vi kommer att se en generell arbetstidsförkortning igen på den skala som skedde flera gånger under 1900-talet. Efter att ha gått in på djupet i frågan under tiden som jag har arbetat med den här uppsatsen skulle jag säga att det inte torde vara troligt inom någon snar framtid med en generell arbetstidsförkortning just med tanke på det debattklimat jag belyser ovan. Med det sagt betyder det inte att arbetstidsförkortningar inte kommer att ske. Jag menar att vi kommer att fortsätta se projekt och förändringar i lokal kommunal- och landstingsverksamhet för att komma åt en del av bemanningsproblematik som finns idag samt privata intressen som ser arbetstidsförkortning som ett rekryteringsknep och effektiviseringsåtgärd. Om de kortsiktiga kostnaderna av en tidsomställning väger mindre än de långsiktiga vinsterna kommer vi att se fler privata företag som på olika sätt och i olika utsträckning, beroende på verksamhet, övergår till en arbetsdag på sex timmar med bibehållen lön.

⁶ Se exempelvis <http://www.dagensarena.se/innehall/allt-fler-forsok-med-sex-timmars-arbetsdag/> och <http://akademikern.se/reportage/fler-kommuner-testar-kortare-arbetstid>

⁷ <http://www.dn.se/ekonomi/finland-testar-statlig-medborgarlön/>

⁸ <http://www.dn.se/ekonomi/nederlanderna-provar-att-infora-medborgarlön/>

Litteraturlista

Arbetsmiljöverket (2016). *Arbetsorsakade besvär 2016*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Akademikern, (2017) *Fler kommuner testar kortare arbetstid*. Hämtad 2017-06-05, från <http://akademikern.se/reportage/fler-kommuner-testar-kortare-arbetstid>

Alvesson, M. & Spicer, A. (2016). *The stupidity paradox: the power and pitfalls of functional stupidity at work*. London: Profile Books.

Amin, J, Lillemets, A, Lindholm, J, Mutt, V (2011, 17 december). "Kortare arbetstid *inget Fridolin kan säga nej till*" - Miljöpartiet. Riksdagsledamöter i uppror mot det ena språkröret. Dagens Nyheter. Hämtad 2017-06-10, från <http://www.dn.se/debatt/kortare-arbetstid-inget-fridolin-kan-saga-nej-till/>

Arnholm, M. Stääv, T. (2015, 5 mars). Sex timmars arbetsdag är dåligt för jämställdheten. *Eskilstuna kuriren*. Hämtad 2017-02-09, från <https://www.ekuriren.se/ledareasikter/debatt/1.3013495-sex-timmars-arbetsdag-ar-daligt-for-jamstalldheten>

Bolling, A. (2016, 13 december) Finland testar statlig medborgarlön. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2017-08-15 från <http://www.dn.se/ekonomi/finland-testar-statlig-medborgarlön/>

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Bourdieu, Pierre (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity in association with Basil Blackwell

Brevinge, Å. (2012, 10 november). 8-timmarsdagen är en fälla vi gått in i. *Göteborgs-posten*. S. 56-57.

Davies, C.A. (2008). *Reflexive ethnography: a guide to researching selves and others*. (2., [rev. and updated] ed.) London: Routledge.

Fahlbeck, R. Saltsjöbadenavtalet i *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/upplagsverk/encyklopedi/lang/saltsjobadsavtalet>

Feministiskt Initiativ, (2017). *Lön och Anställningsvillkor*. Hämtad 2017-07-01, från
<http://feministisktinitiativ.se/politik/en-ny-syn-pa-arbete/lon-och-anstallningsvillkor/>

Flores, J. (2015, 1 juli). Nederländerna prövar att införa medborgarlön. *Dagens Nyheter*.
Hämtad 2017-08-15, från <http://www.dn.se.ludwig.lub.lu.se/ekonomi/nederlanderna-provar-att-infora-medborgarlon/>

Kommunistiska partiet. (u.å). *Kräv sex timmars arbetsdag*. Hämtad 2017-03-13, från
<http://goteborg.kommunisterna.org/6timmar>

Foucault, Michel (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. 1.
Pantheon paperback ed. New York: Pantheon books

Färnbo, M. (2010, 16 september). Jobbfrågan som försvann. *Dagens Arena*. Hämtad 2017-01-30, från <http://www.dagensarena.se/innehall/jobbfragan-som-forsvann/>

Gemzøe, L. (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda.

Graeber, D. I 2013 HAU: Journal of Ethnographic Theory 3 (2): 219–43

Hamberg, M. (2014, 26 november). Sex timmars arbetsdag är en möjlighet. *Allehanda*.
Hämtad 2017-02-08, från <http://www.allehanda.se/opinion/debatt/sex-timmars-arbetsdag-ar-en-mojlighet>

Halling, E. (2015, 11 mars). Allt fler försök med sex timmars arbetsdag. *Dagens Arena*.
Hämtad 2017-08-10, från <http://www.dagensarena.se/innehall/allt-fler-forsok-med-sex-timmars-arbetsdag/>

Hären, S. (2010, 23 september). Reform för rättvisa och miljö. *Miljömagasinet*. Hämtad 2017-02-06, från <http://www.miljomagasinet.se/artiklar/100922-reform-for-rattvisa-och-miljo.html>

Isidorsson, Tommy (2001). *Striden om tiden: arbetstidens utveckling i Sverige under 100 år i ett internationellt perspektiv*. Diss. Göteborg: Univ., 2001

Janson, P. (2003). *Den huvudlösa idén: medborgarlön, välfärdspolitik och en blockerad debatt*. Diss. Lund: Univ., 2003. Lund.

Kullenberg, E. (2010, 17 maj). Missade mattelektioner. *Helsingborgs Dagblad* Hämtad 2017-02-10 från <https://www.hd.se/special/ledare/2010/05/19/missade-mattelektioner>

Lapavitsas, C. (2005). Mainstream Economics in the Neoliberal era. I Saad-Filho & Johnston (red.), *Neoliberalism A Critical Reader*. London: Pluto Press

Lehnberg, L. (2010, 20 maj). Sänk arbetstiden för klimatets skull. *Flamman*. Hämtad 2010-02-06, från <http://flamman.se/a/sank-arbetstiden-for-klimatets-skull>

London Real (2015, 9 november). *David Graeber – American Anarchist* [Videofil]. hämtad från <https://londonreal.tv/david-graeber-american-anarchist/>

Magnusson, C. Rydén, M. Simonsson, B. (2014, 10 september). *Göteborgarna ska inte betala V-experiment*. *Göteborgs Tidning*. Hämtad 2017-05-04, från <http://www.expressen.se/gt/ledare/goteborgarna-ska-inte-betala-v-experimentet/>

Magnusson, C. Rydén, M. Simonsson, B. (2010, 1 oktober) Pilhem gillrar en kvinnofälla med sex timmars arbetsdag!. *Göteborgs Tidning*.

Miljöpartiet. (1982). *Allmänt idéprogram*. Sundsvall: Miljöpartiet.

Munck, R. (2005). Neoliberalism and politics, and the politics of neoliberalism. I Saad-Filho & Johnston (red.), *Neoliberalism A Critical Reader*. London: Pluto Press

Nationalencyklopedin [NE] *Saltsjöbadsandan*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/saltsjoberandan>

Nylander, C. Scheller, E. (2014, 8 augusti) Ledighetspolitik istället för jobbpolitik. *Gefle Dagblad*. Hämtad 2017-02-11, från <http://www.gd.se/opinion/debatt/ledighetspolitik-i-stallet-for-jobbpolitik>

Nilsson, I. (2013, 24 augusti). Inför sextimmars arbetsdag. *Nordvästra Skånes Tidningar*. S. A3.

Pacta Guideline. (2015). *6 månader med 6 timmar – följeforskning om försök med reducerad arbetstid*. Göteborg: Pacta Guideline

Paulsen, R. (2015). *Vi bara lyder [Elektronisk resurs] : En berättelse om Arbetsförmedlingen*. Atlas.

Paulsen, R. (2010). *Arbetsamhället: hur arbetet överlevde teknologin*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups.

Pilhem, M. (2014, 14 maj). Visst kommer vi att anställa fler. *Göteborgs Tidning*.

Pilhem, M. (2014, 17 september). Göteborg tjänar skattemässigt på kortare arbetsdag. *Göteborgs Tidning*.

Saad-Filho, A & Johnston, D. (2005). *Neoliberalism A Critical Reader*. London: Pluto Press

Sandlin, L. (2011, maj). Den röda arbetslinjen. *Socialdemokraterna*. Hämtad 2017-06-20, från <http://static.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/Arbetarekommuner/Umea/NyDebatt/Ledare-Lena-Sandlin/Den-roda-arbetslinjen/>

Sanandaji, N. Nordlund, L. (2014, 28 maj). Bara fagra löften. *Uppsala nya tidning*. Hämtad 2017-02-08, från <http://www.unt.se/asikt/debatt/bara-fagra-loften-3177303.aspx>

Sandborg, L. (2016, 2 januari). Fortsatt sex timmars arbetsdag i Mölndal. *SVT*. Hämtad 2017-04-15, från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/fortsatt-sex-timmars-arbetsdag-i-molndal>

Sanne, Christer (1995). *Arbetets tid: om arbetstidsreformer och konsumtion i välfärdsstaten*. Diss. Stockholm: Nordiska inst. för samhällsplanering

Schön, L. (2007). *En modern svensk ekonomisk historia: tillväxt och omvandling under två sekel*. (2., [rev.] uppl.) Stockholm: SNS förlag.

Sidén, B. (2015, 13 februari). Fi:s politik är antifeministisk. *Expressen*. Hämtad 2017-02-09, från <http://www.expressen.se/debatt/fis-politik-ar-antifeministisk/>

Sjöstedt, J. Andersson, U. (2012, 1 mars). *Hög tid att arbetstiden sänks för alla svenskar*. Dagens Nyheter. Hämtad 2017-02-06, från <http://www.dn.se/debatt/hog-tid-att-arbetstiden-sanks-for-alla-svenskar/>

Skilbrei, M. (1998). *Når sex er arbeid: en sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene*. Oslo: Pax Forlag.

Tenfjord-Toftby, C. Jacobsson Gjørtler, J. (2014, 13 februari). Färre arbetade timmar-vem betalar? *Borås Tidning*. Hämtad 2017-02-11, från <http://www.bt.se/debatt/farre-arbetade-timmar-vem-betalar/>

Vänsterpartiet, (2014). *Feminism*. Hämtad 2017-07-11, från <http://www.vansterpartiet.se/politik/feminism>

Wendel, M. (2002). *Kontroversen om arbetstidsförkortning: en sociologisk studie av tre försök med arbetstidsförkortning inom Malmö kommun*. Lund: Department of Sociology, Lund University.